

Tone keŋ ɔɔ ɲmarase yelee Hiburutena nɛ

Wurubuarɛ keta ɔ bu ɔɔ kolosi fa balan

¹ Gyangba gyangba keŋ na, Wurubuarɛ tɛɛwɔ wa akpeŋkpeŋgyɔɔra ɔɔ kolosi agbaatee agbaatee fa de naanaɔ lee gbɛɛneŋ kpookpoo man. ² Mɔna debaŋ kei man keŋ tɛɛle kei ne gyu kɔ ɔto nɛ, ɔ tɛɛ ɔ bu Yesu ɔɔ kolosi fa daa. ɔ bu ɲonaŋ ɔɔ te ɔ tɛɛwɔ yɛɛ tɛɛle kei pou. ɲon te Wurubuarɛ lesewɔ see nyi tɛɛle kei ɔɔ abɔɔ pou dee doo ɔ tɛɛ. ³ ɔ bu ɲonaŋ ɔɔ te ɲon Wurubuarɛ tɛɛwɔ lese ɔ gyoorobiiri wola, te ɔ bu ɲonaŋ mɔ lesena Wurubuarɛ dinɔɔ gbagba keŋ wola. ɔ bu kei nɔɔwoya ɲan ɲe dana doŋ nɛ, te ɔ moowɔ ɔ dana tɛɛle kei pou. ɔ ka yeŋ lɛɛ denibalaŋ lee ba dukum man wɔle na, te ɔ gyuuwɔ ke kyaa adido ɔ kya Wurubuarɛ dekpatakpere ɲon dunoluŋ ɔɔ. ⁴ Lee mena ɔɔ Wurubuarɛ bu kei kela Wurubuarɛ kpilala pou, te yelee keŋ mɔ Wurubuarɛ be fa e nɛ kela Wurubuarɛ kpilala baŋ wui. ⁵ Nawolo nyi Wurubuarɛ nombia aŋmaraseŋ see man nɛ, Wurubuarɛ te yako ta ɔ kpilala baŋ man ɲolo see nyi, “N yɛɛ me bu e,

te gyɛŋ maŋ yɛna n kya ya.”

Mena mɔ te ɔ te yako ta be man ɲolo see nyi,

“Me ta bese n kya,

te nyaŋ mɔ n ta bese me bu ya.”

⁶ Mɔna debaŋ keŋ Wurubuarɛ ne gyae waa kpila ɔ bu kegyia nyi waa kɔŋ tɛɛle kei ɔɔ nɛ ɔ yakowɔ nyiaa, “Kaboena nyi Wurubuarɛ kpilala pou baa som e.”

⁷ Te nnɛ te Wurubuarɛ kolosiwɔ lee ɔ kpilala baŋ wose man. ɔ yakowɔ nyiaa,

“Maa yela me kpilala ke yEE ngba felij nE,
na maa yela me tewulEE ke yEE ngba boalan nE.”

⁸ Mɔna WurubuarE yakowɔ lee ɔ bu ŋon wose man nyiaa,

“WurubuarE, n ke di gyoori kekpaakekpaa,
te nyan ke di ke ke gbEE dɔɔ.

⁹ N ne gyae nombia ŋan ŋe doo na ŋe gbEE,
te n ne kɔla nombiakumEE.

Mena dɔɔ man n WurubuarE ŋon
ta lese neŋ yeke kela n tebia pou,
te me yela n dii gyon mɔ kela wɔ.”

¹⁰ WurubuarE besewɔ yako nyiaa,

“De Gbenjyoo,
lee kewalan keŋ na nyan see na tEEle kei mokɔɔ,
te nyan yEEna abɔɔ ŋan pou ŋe kyaa adido nE.

¹¹ Adido na ateta pou gyae kaa ŋaalaa,
mɔna nyan dɔɔ nyan ke kyaa kekpaakekpaa.

ŋe popou gyae kaa lɔɔree ngba kanyan nE.

¹² Nyan ke bɔ adido na ateta ngba kanyan nE
na n ke kyEEkee ŋa.

Mɔna nyan dɔɔ n kedoobii te n doo,
te nyan ke kyaa kekpaakekpaa.”

¹³ Nombii keŋ WurubuarE ba bese yako ɔ bu ŋon yEna
nyi,

“Kɔŋ kaa kyaa me dunolun dɔɔ,
kelii deban keŋ maa yoo di n kɔlala pou dɔɔ.”

Kpilala ban man wonŋi te WurubuarE yako e mena nombii
kei see?

¹⁴ N kEE na kpilala ban dɔɔ, be yEE WurubuarE
tewulEEwɔ te be dɔŋ bo felij man. WurubuarE ne kpilii
wɔ bo nyi be kaa kyɔ balan ban ŋon WurubuarE waa lEE
ba nyee wee daale nE.

2

*Nyeekel*EE dinaa

¹ Lee mena dɔɔ kaboena nyi dEE kyanɔ nombia ɔɔn dɔɔ nyii nE man nideli na dɔɔ nyin yo gbEE ya. ² Nawolo nyi nombia ɔɔn WurubuarE be tEE ɔ kpilala dɔɔ kolosi nE doo na ɔ gbEE. Mena dɔɔ deɔɔn kamase keɔn balan be yEE deɔɔle doɔn te be te di ɔ nombia ɔɔn dɔɔ ya na, ɔ wɔɔna ba deɔɔle ɔgbaba mena keɔn kaboena nE. ³ Akpaa nne te doo na, kenan na nyi de bEE nyeekelEE dinaa kei nombia ɔɔn WurubuarE be fa daa deɔɔn kei na, sena te dEE yEE na dEE tale lee deɔɔle kewɔɔn keɔn waa wɔɔn daa nE man? De Gbenɔgyoo Yesu gbagba tanɔgbEE la yako nyeekelEE nombia keɔna fa balan. Kenan wɔle na balan baɔɔ tanɔgbEE nyii ɔna nE, mɔ dii nombia keɔna adanseE fa daa nyi ɔ yEE ampan. ⁴ WurubuarE gbagba mɔ lesewɔ wola nyi nombia ɔɔn kolosi nE doo na ɔ gbEE. Nawolo nyi ɔ faa wɔ doɔn te be yEE gyakolonɔ nombia na nombia dinaana, te ɔ moo ɔ felin ɔɔn abɔɔ ɔɔn ɔ na mo boele balan nE boele wɔ ɔ keɔyaebii man.

*Walan ɔɔn dee sila na dee nyin nyeekel*EE

⁵ TEEle wɔle keɔn gyae ke kɔɔn wee daale te dee kolosi ka wose man nombia nE, WurubuarE te yako nyi waa mo ke do ɔ kpilala baɔɔ nyinmaa man bo ya. ⁶ Gyoo Defidi yakowɔ WurubuarE nombia anmarasen see ɔɔn man yenan daale nyiaa,

“Deniwalan yena amɔte te n na gyuen ɔ dɔɔ,
yaa tɔnɔɔ wɔnti doo la deniwalan bu man
te n ne kEE ɔ dɔɔ mena?”

⁷ N ke yEE deniwalan na,
n yɔkɔse e te n yela n kpilala baɔɔn kela e deɔɔn kyomii
daale,
kenan wɔle te n kaa faa e gyoorobiiri na obuo,

⁸ te n moo kpene kamaŋ do ɔ tɛɛ.”

Kei na wolo baa nyi Wurubuarɛ moo kpene kamaŋ do ɔ tɛɛ keŋ ɔ te kaase kolo ya. Mɔna debaŋ kei man nɛ, de bɛɛ naa nyi abɔɔ ŋan pou doo ɔ tɛɛ ya. ⁹ Mɔna da te naa nyi Yesu ŋon Wurubuarɛ be yɔkɔse e kyomii kela ɔ kpilala baŋ debaŋ kyomii nɛ, nɛnɛɛ dɔɔ Wurubuarɛ ta mo gyoorobiiri na obuo fa e nawolo nyi ɔ naa diyem te ɔ yeŋawɔ. Wurubuarɛ bɛɛɛ keŋ ɔ na mo boele balaŋ nɛ dɔɔ, te Yesu lɛɛ walaŋ kamaŋ yeŋ yeŋ. ¹⁰ Wurubuarɛ yeɛna kpene kamaŋ te ɔ moo ɔ doŋ ɔ dana ŋa na ŋe gbɛɛ. Mena dɔɔ ke yeɛ kpene keŋ doo na ke gbɛɛ nyi waa yela ɔ bia burum ke kɔŋ ɔ gyaŋ na baŋ mɔ kaa di gyoori kpu na e. Lee mena dɔɔ te ɔ yela Yesu Kristo nyeelɛɛre ŋon baa ta ɔ dɔɔ nyiŋ nyeekelɛɛ nɛ, nyiŋa dasenae keŋ kaboena nɛ ŋon Wurubuarɛ siaman te ɔ naa diyem yeŋ. Kei nawolo baa nyi Yesu dɔɔ te baa ta, na baa nyiŋ nyeekelɛɛ. ¹¹ Yesu ne gberaa na ayimɛɛ lee walaŋ wose man na ɔ gbɛɛneŋ ka teneɛ Wurubuarɛ siaman. Walaŋ ŋon ɔ ne gberaa ayimɛɛ lee balaŋ wose man, na balaŋ baŋ bɔɔ gberaa ayimɛɛ lee ba wose man nɛ, be popou be kya yeɛ dokolon. Mena dɔɔ desɛŋ be dana e nyi waa baake wɔ nyi ɔ lonɔtona ya. ¹² Yesu yako Wurubuarɛ nyiaa,

“Maa lese n nombia ŋan n be yeɛ nɛ wola ma lonɔtona.
Botɔɔ keŋ balaŋ de gyaŋee nyi baa som neŋ na,
maa kelɛɛ neŋ be siaman.”

¹³ ɔ besewɔ yako nyiaa,

“Maa mo me loo pou gyakaa n dɔɔ.”

Te ɔ besewɔ yako bela nyiaa,

“Kɛɛ, daa na balaŋ baŋ n ba mo wɔ do me nyiŋmaa man
nɛ yaa”

¹⁴ Balaŋ baŋ Yesu be baake wɔ nyi ɔ lonɔtona nɛ be yeɛ denibalaŋwɔ keŋ be dana wosenaane na fatabo. Mena

dɔɔ te Yesu mɔ kaa bese deniwalaŋ ɲgba baŋ nɛ, na waa ta ɔ yeŋ keŋ dɔɔ di ɔbɔnsam ɲon ɔ dana doŋ yeŋ dɔɔ nɛ dɔɔ. ¹⁵ ɔ yeɛ mena na waa nyiŋ lɛɛ balaŋ baŋ bee yee yeŋ, te debaŋ kamaɛ na ba agyueŋ pou gyakaa bo yeŋ dɔɔ nɛ nyee. ¹⁶ Kei nawolo baa nyi na Wurubuarɛ kpilala te Yesu kɔŋawɔ ɔ kaa kyɔ ya, mɔna ɔ kɔŋae ɔ kaa kyɔ Aberaham duuluŋ man balaŋ. ¹⁷ Lee kei dɔɔ te ɔ bese deniwalaŋ ɲgba ɔ loŋtona nɛ gbɛɛ kamaɛ man, na waa nyiŋ bese Wurubuarɛ sae kegyia ɲon ɔ ne wii balaŋ waraŋase, te ɔ ne di anokoare Wurubuarɛ ɔsom keŋ man. Na waa nyiŋ yeŋ pataa denibalaŋ na Wurubuarɛ nsana. ¹⁸ ɔbɔnsam kɛɛse ɲon gbagba kɛɛ te ɔ naa diyem nideli, mena dɔɔ waa tale kyɔ balaŋ baŋ pou ɔbɔnsam ne kɛɛse wɔ kɛɛ nɛ.

3

Yesu kela na Mosesi

¹ Lee mena dɔɔ ɛmɛɛ me tebia Kristotena baŋ mɔ ɛ be lɛɛ Wurubuarɛ di nɛ, ɛ mo ya agyueŋ pou gyakaa Yesu dɔɔ. ɲon yeɛna Wurubuarɛ kpilale na Wurubuarɛ sae kegyia ɲon dɔɔ lɛɛ e di nɛ. ² ɔ moo ɔ konɔɔ pou fa Wurubuarɛ ɲon ɔ ba lese e nɛ, ɲgba mena keŋ Mosesi mɔ ba mo ɔ konɔɔ pou fa Wurubuarɛ ɲon ɔ ba lese e nyi ɔ kaa kɛɛ ɔ balaŋ dɔɔ nɛ. ³ Da gyeŋ nyi walaŋ de baŋ deni na, ɲon ne nyiŋa na yeke kela deni keŋ ɔ be bam nɛ. Mena mɔ te Yesu dana yeke kela Mosesi. ⁴ Walaŋ ne baŋa na deni, mɔna Wurubuarɛ yeɛna walaŋ na kpene kamaɛ. ⁵ Mosesi moo ɔ konɔɔ pou yeɛ tom Wurubuarɛ balaŋ man ɲgba Wurubuarɛ tobaale nɛ, te ɔ taŋgbɛɛwɔ kolosi nombia ɲan Wurubuarɛ waa kaa kolosi wee daale nɛ. ⁶ Mɔna Kristo dɔɔ ɲon yeɛ Wurubuarɛ bu e, te ɔ lese ɔ konɔɔ pou kɛɛ Wurubuarɛ balaŋ dɔɔ. Mena dɔɔ akpaa de nyiŋ konɔɔ te da mo de sia gyakaa abɔɔ ɲan ɔ

be yako see nyi waa fa daa nE dɔɔ na, keŋ ne gyae la ke yela dEE tale bese ɔ balan.

ε na yEE denjele don ya

⁷ Lee mena dɔɔ WurubuarE felin ŋon yakowɔ nyiaa,
“GyEŋ kei akpaa nyan ŋon n nyii WurubuarE nombia ŋan

na,

⁸ na yEE denjele don ŋgba mena keŋ
ε naanaɔ be yEE te bɔɔ koro seŋ tia
WurubuarE depampaa dinaa keŋ man,
te bɔɔ teese ɔ nɔɔman nE ya.

⁹ E naanaɔ naa kpene keŋ WurubuarE be yEE
kulutooneŋ sɔŋola ŋan man,
mɔ kenaŋ wɔle na ba teese ɔ nɔɔman kEEse e kEE.

¹⁰ Mena dɔɔ WurubuarE gyenja ban
ɔ balan benan dɔɔ te ɔ yakowɔ nyiaa,
‘Deban kamaE na bEE yo gbEE
nawolo nyi bɔɔ ne sila me nɔɔwoya ya.’

¹¹ Kenŋte ma gyenja ban kan ntam nyiaa,
‘Bɔɔ gyae baa nyin gbEE gyoo
botɔɔ keŋ mɔɔ desina see wɔ nyi
be kaa kyaa na baa fEEfo nE korakora ya.’ ”

¹² Mena dɔɔ me tebia, ε kEE nideli nyi ε man
ŋolo be nyin agyuen kum na waa lEE aŋmaaren na waa
lee WurubuarE ŋon ɔ kyaa kekpaakekpa nE wɔle ya.

¹³ Mena dɔɔ ε nyinŋaa ε kyaa na ε sia nE, ε kolosi do dɔŋa
kakyen wee na wee. Na nombiakumEE ba beo ε man ŋolo
na waa yEE denjele don ya. ¹⁴ Akpaa de kyan da kelEedi
keŋ dɔɔ tan gbEE lEE Kristo di nE man keŋkeŋ kelii da yen
wee na, na daa na Kristo yEE dokolon baa. ¹⁵ WurubuarE
nombia aŋmarasen see ŋan yakowɔ nyiaa,
“GyEŋ akpaa nyan ŋon n nyii WurubuarE nombia ŋan na,
na yEE denjele don
ŋgba mena keŋ ε naanaɔ be yEE denjele don

tia Wurubuarε nε ya.”

¹⁶ Balaη bomɔ nyiina Wurubuarε nombia ηan te ba korowɔ seη tia e? Na baη yεna balaη baη Mosesi be tεε be siaman mo wɔ lee Igyipite tεεle man nε yee? ¹⁷ Balaη bomɔ te Wurubuarε gyeηa baη do kulutooneη sɔηola ηan man? Na baη yεna balaη baη bɔɔ yεε nombiakumεε, te ɔ be yeli bɔɔ yekee depampaa dinaa keη man nε yee? ¹⁸ Balaη bomɔ te Wurubuarε gyeηa baη kaη ntam do nyi bɔɔ gyae baa gyoo botɔɔ keη ɔ be desina see wɔ nyi be kaa fεεfo nε ya? Na baη yεna balaη baη bɔɔ yεε deηele doη te ba te lεε e di nε yee? ¹⁹ Mena dɔɔ da te naa nyi keη ba te lεε Wurubuarε di dɔɔ ya, te ba te tale ka gyoo botɔɔ keη ɔ be desina see wɔ nyi be kaa kyaa fεεfo nε ya.

4

¹ Wurubuarε keyako see keη ɔ be yako nyi ɔ te desina defεεfoe daale see fa ɔ balaη nε, ke sεε ka seηεε mena. Mena dɔɔ ε yela dεε kεε nideli keη de man ηolo be yεε kolo kum daale, na ka ke tɔ e gbεε keη ɔ be nyiη gyoo botɔɔ ya. ² Nawolo nyi nombia kpaakpaa ηan bɔɔ kolosi fa de naanaɔ nε, ηan ke te be kolosiwɔ fa daa mɔ. Mɔna nombia ηan bɔɔ nyii nε te yεε tɔnɔɔ fa wɔ ya, nawolo nyi ba te lεε ηa di ya. ³ Mena dɔɔ daa baη dɔɔ lεε ɔ nombia ηan di nε, daa daageη ne gyae la dee nyiη gbεε gyoo botɔɔ keη ɔ be desina see ɔ balaη nyi be kaa kyaa fεεfo nε. Nawolo nyi Wurubuarε yakowɔ nyiaa,

“Me ta mo baη kaη ntam nyi,

‘Bɔɔ gyae baa gyoo botɔɔ keη
mɔɔ desina see me balaη nyi be kaa
kyaa fεεfo nε korakora ya.’”

Mɔna da gyeη nyi Wurubuarε wulaa bake ɔ nombia see leenaη debaη keη ɔ be yεε kpene kamasε taη nε.

⁴ Wurubuarɛ nombia aɲmarasɛɲ see ɲan yakowɔ yɛnaɲ daale lee wee nyetoorote keɲ man nyiaa,

“Weeya looro te Wurubuarɛ moowɔ yɛɛ kpene kamaɛ, te ɔ fɛɛfowɔ wee nyetoorote keɲ man.”

⁵ Wurubuarɛ besewɔ yako lee kefɛɛfo kei wose man bela nyiaa,

“Bɔɔ gyae baa gyoo botɔɔ keɲ mɔɔ desina see me balan nyi be kaa kyaa fɛɛfo nɛ ya.”

⁶ Balan ban bɔɔ tanɲbɛɛ nyii Wurubuarɛ kefɛɛfo kei wose man nombia nɛ, lee ba deɲele doɲ dɔɔ Wurubuarɛ te fa wɔ gbɛɛ na baa gyoo botɔɔ keɲ ɔ be desina see wɔ nyi be kaa kyaa fɛɛfo nɛ ya. Kei nawolo baa nyi balan wɔlɛɛ baale te Wurubuarɛ waa fa gbɛɛ na baa gyoo botɔɔ ke kyaa fɛɛfo. ⁷ Mena dɔɔ Wurubuarɛ ta bese see wee daale keɲ ɔ ne baake ke nyi “Gyɛɲ,” na ke yela balan ke nyiɲ gbɛɛ gyoo ɔ defɛɛfoe keɲ man. Kulutooneɲ burum ɲaale wɔle nɛ, ɔ tɛɛwɔ gyoo Defidi dɔɔ bese kolosi lee wee kenan wose man, ɲgba mena keɲ bɔɔ wulaa kolosi ka wose man nombia tɔne kei man nɛ nyiaa,

“Gyɛɲ akpaa nyan ɲon n nyii Wurubuarɛ nombia ɲan na, na yɛɛ deɲele doɲ ya.”

⁸ Deban keɲ de naana Gyosua be tɛɛ Iseraetena siaman nɛ, ɔ te tale yela baa nyiɲ mena kefɛɛfo kei ya. Nyi ɲon talewɔ yela baa nyiɲ mena kefɛɛfo kei nɛ, nafɔ Wurubuarɛ be gyae waa kolosi kefɛɛfowee wɔle daale wose man nombia bela ya. ⁹ Kei nawolo baa nyi wee daale kyaa keɲ Wurubuarɛ balan baa fɛɛfo ɲgba mena keɲ Wurubuarɛ be fɛɛfo wee nyetoorote keɲ man nɛ.

¹⁰ Walaɲ kamaɛ ɲon Wurubuarɛ waa yela waa gyoo ɔ defɛɛfoe keɲ man nɛ, nyi ɔtenate de yɛɛ ɔ tom tan na waa fɛɛfo ɲgba mena keɲ Wurubuarɛ mɔ be yɛɛ ɔ tom tan te ɔ be fɛɛfo nɛ. ¹¹ Gyanɲba gyanɲba balan ban yɛɛ deɲele doɲ, mena dɔɔ be te nyiɲ gbɛɛ gyoo Wurubuarɛ

defɛɛfoe keŋ man ya. Lee mena dɔɔ ɛ na yeli daa mɔ ke yɛɛ denjele doŋ na dɛɛ yo gbɛɛ ya. Mɔna ɛ yela dɛɛ yɛɛ kakyeŋ na dɛɛ yɛɛ Wurubuarɛ kegyaebii, na dee nyiŋ gbɛɛ gyoo ɔ defɛɛfoe keŋ man.

¹² Wurubuarɛ nombii keŋ nɔɔ dana boalan te kɛɛ fa nyeedoŋ kekpa. Ke yɛɛ ŋgba sila sia na wɔlete nɛ, te ke dana beeleŋ kela sila sia na wɔlete kamaɛ. Kɛɛ tale kara gyoo deniwalan yenan kamase, lese deniwalan dinɔɔ na ɔ nyeeman na ɔ konɔɔ man nombia pou debɔɔ. ¹³ Abɔɔ ŋan pou Wurubuarɛ be yɛɛ nɛ, ŋe man dokoloŋ be kyaa keŋ ka weeseɛ ɔ siaman ya. Kpene kamaɛ doo ɔ siaman penŋenperein. Ŋon Wurubuarɛ siaman te de popou dɛɛ kaa seŋ tɔlɛɛ de nɔɔwoya wee daale.

Yesu yɛna de Wurubuarɛ sae kegyia

¹⁴ Mena dɔɔ ɛ yela dɛɛ kyan da kelɛɛdi keŋ de dana nɛ man keŋkeŋ. Nawolo nyi de dana Wurubuarɛ sae kegyia kpaakpaate ŋolo. Ŋon yɛna Yesu, Wurubuarɛ bu ŋon ɔ be lam Wurubuarɛ gyan adido nɛ. ¹⁵ Wurubuarɛ sae kegyia ŋon de dana nɛ, ɔ yɛɛ walan ŋon ɔ ne wii daa te ɔ ne yeli dɛɛ tale yɛɛ abɔɔ ŋan kaboena nyi dɛɛ yɛɛ te dɔɔ ne tale yɛɛ ya nɛ. Nawolo nyi ɔbɔnsam kɛɛse e kɛɛ lee gbɛɛ kamaɛ man ŋgba daa nɛ, mɔna ŋon dɔɔ ɔ te yɛɛ dukum ya. ¹⁶ Mena dɔɔ ɛ na yeli dee yee Wurubuarɛ gyan kegyu ya. Nawolo nyi da gyeŋ nyi waa wii de waranase na waa mo ɔ bɛrɛɛ boele daa, na waa kyɔ daa deban kamase keŋ da wose de kyan daa na.

5

¹ Walan kamase ŋon ba lese e nyi waa yɛɛ Wurubuarɛ sae kegyia na, bɛɛ lese e bo lee ŋon gbagba ɔ balan man na waa seŋ be nawɔɔ man lee be Wurubuarɛ ɔsom man. Na waa lɛɛ ba kedeesa abɔɔ mo gyu ke deesi fa Wurubuarɛ, na Wurubuarɛ ke nyiŋ mo be nombiakumɛɛ kyɛɛ wɔ.

² Ɔnɔn gbagba mɔ yɛɛ deniwalaŋ e te ɔ ne tale yɛɛ kpene keŋ be dei ya, mena dɔɔ ɔ ne nyiŋ konɔɔ fa balan ban bɔɔ gyeŋ ya te beɛ yɛɛ abɔɔ ŋan be dei ya te ne wɔŋee wɔ lee Wurubuarɛ gbɛɛneŋ man nɛ. ³ Mena dɔɔ te kaboena nyi waa tanɔgbɛɛ deesi fa Wurubuarɛ lee ŋon gbagba wui nombiakumɛɛ dɔɔ, pɛna waa tale deesi fa ɔ balan ban mɔ wui nombiakumɛɛ ŋan bɔɔ yɛɛ nɛ. ⁴ Akpaa Wurubuarɛ te baake ŋolo nyi ɔ kaa yɛɛ ɔ sae kegyia ŋgba mena keŋ ɔ be baake Aarɔn ya nɛ, walaŋ ŋonaŋ gbagba be tale see ɔ wose Wurubuarɛ sae kegyia ya. ⁵ Mena te Kristo mɔ ta see ɔ wose Wurubuarɛ sae kegyia ya. Mɔna Wurubuarɛ lese na e te ɔ yako e nyiaa,

“N yɛɛ me bu e,
gyeŋ me ta bese n kya.”

⁶ Wurubuarɛ besewɔ yako ɔ nombia anmarasenŋ see man yenaŋ daale bela nyiaa,

“N yɛɛ Wurubuarɛ sae e kekpaakekpaa,
ŋgba mena keŋ Mɛkesɛdɛke be di
Wurubuarɛ saere kekpaakekpaa nɛ.”

⁷ Yesu ke kyaa tɛɛle dɔɔ nɛ, ɔ moo yeesa wii lese siasaraŋ fane fa Wurubuarɛ. Nawolo nyi ŋon waageŋ kooŋ ne gyae la waa tale lese e lee yeŋ man. Lee mena keŋ ɔ be yɔkɔse ɔ wose mo obuɔ fa Wurubuarɛ dɔɔ, Wurubuarɛ nyii ɔ kefane keŋ. ⁸ Keŋ na keŋ Yesu yɛɛ Wurubuarɛ bu e koran na, ɔ naa diyem nideli. Lee ɔ diyem kena kenaŋ man nɛ, ɔ kasee mena keŋ waa nyii ɔ kya dei. ⁹ Yesu ke tei Wurubuarɛ yɛɛ kpene kamaŋ keŋ ɔ be yako e nyi waa yɛɛ tan nɛ, keŋ ye le la te ɔ kaa bese nyeelɛɛre na waa yela ban pou bee nyii ɔ dei nɛ ke nyiŋ nyeekelɛɛ kekpaakekpaa. ¹⁰ Mena dɔɔ Wurubuarɛ lese e nyi waa yɛɛ ɔ sae kegyia, ŋgba mena keŋ Mɛkesɛdɛke be yɛɛ ɔ sae kegyia nɛ.

Ɛ na bese Ɛ wɔle ya

¹¹ Nafɔ de dana nombia burum dɛɛ yako lee Mɛkesɛdɛke na Yesu saere kedi kei wose man, mɔna nombia ŋan man kalese dana baŋ nawolo nyi Ɛ nombia man kenyii dana doŋ. ¹² Debaŋ kei nɛ nafɔ kaboena nyi ɛmɛɛ mɔ yaa bese Wurubuarɛ nombia ŋan wolala. Mɔna Ɛ sɛɛ Ɛ yɛɛ ŋgba bia baŋ be kaboena bo nyi ŋolo waa bese wola wɔ Yesu Kristo ɔsom nombia ŋan kewalaŋ nɛ. Ɛ yɛɛ yaa ŋgba bia baŋ be sɛɛ bɛɛ ŋmase dide nɛ. Ɛ ta bee ta na weenɛɛ doŋ nyiŋan kedi ya. ¹³ Nawolo nyi walaŋ kamaɛ ŋon ɔ sɛɛ ɔ ne ŋmase dide nɛ, na ɔ yɛɛ bu e. ɔ ta gyeŋa ta kpene keŋ yɛɛ dukum yaa debam ya. ¹⁴ Mɔna kegyiise ne tale la di weenɛɛ doŋ nyiŋan. Nawolo nyi lee mena keŋ nombia be yala wɔ te bɔɔ gyoo ŋe man nideli te bɔɔ naa dɔɔ, ba gyeŋ kpene keŋ yɛɛ dukum na kpene keŋ yɛɛ debam.

6

¹ Lee mena dɔɔ Ɛ yela dee tina Kristo ɔsom nombia ŋan dɔɔ kasee kewalaŋ nɛ yela mena, na dɛɛ kasee abɔɔ ŋan ŋe doo de siaman te ŋe gyae ke yela da Kristo kelɛɛdi ke yɛɛ doŋ nɛ. Ta tekaa kaboena nyi dɛɛ bese kasee nombia kewalaŋ ŋan dɔɔ kasee kaalaŋ, ŋgba kekyɛɛkee lee dinɔɔ ŋan be dana tɔnɔɔ ya te ŋɛɛ mo daa gyu yeŋ man, na Wurubuarɛ kelɛɛdi nɛ ya. ² Ɛ na yeli dɛɛ tekaa kasee kolo lee Wurubuarɛ lonkesɔ, na nyiŋmaa kamo gyakaa balan dɔɔ, na woya kefoŋ lee yeŋ man, na Wurubuarɛ nombia kedi debaŋ ɔtomante keŋ man bela ya. ³ Te nyi akpaa Wurubuarɛ de sɛɛ na dee tina mena abɔɔ keŋa pou keyɛɛ yela, na dɛɛ bee gyu de siaman.

⁴⁻⁵ Nyi Wurubuarɛ da toro walaŋ agyueŋ te ɔtenate da gyeŋ Wurubuarɛ nombia, te Wurubuarɛ da mo ɔ bɛɛɛ boele e te ɔ mo ɔ felin ŋon do ɔ man te ɔ nyii Wurubuarɛ

nombia te ɔ naa nyi ɲe dei te ɔ gyeɲ doɲ keɲ Wurubuarɛ waa kaa lese wola debaɲ ɔtomante keɲ man nɛ, lee keɲa pou wɔle te ɔtenate da besena ɔ wɔle tee Wurubuarɛ na, kolo be kyaa keɲ deniwalan waa yɛɛ na kabesena ɔtenate kɔɲ Wurubuarɛ gyan ya. ⁶ Mena dɔɔ nyi akpaa ba lee mena nombia keɲa wɔle nɛ, gyae ke yɛɛ doɲ fa wɔ nyi baa tina be nombiakumɛɛ ɲan bɛɛ yɛɛ nɛ yela na baa kɔɲ Wurubuarɛ gyan bela. Be nombia ayɛɛsa ɲenanɲ nawolo baa nyi, na yɛɛ yaa ɲgba ba bese yaa bɛɛ gyɔ Wurubuarɛ bu ɲon baa sakaa ɔpanɲan dɔɔ fulu e balan man nɛ.

⁷ Tɛɛle keɲ ɔga ne ɲɛɛ woli ke te ne yeli wɔɔfarale ne nyiɲ weenɛɛ kpaakpaa lee ke man nɛ, Wurubuarɛ ne hiraa na ke. ⁸ Mɔna akpaa sɔɔse na ɲalese ne tuu la ke dɔɔ na, na mena tɛɛle kenanɲ be dana tɔnɔɔ ya. Te n te kɛɛ ya na Wurubuarɛ waa tale falaa ke, na waa yela boalanɲ ke kpa ke.

⁹ Me gyooona kpaakpaa, keɲ na de kɛɛ yako kei koranɲ nɛ, da gyeɲ nyi ɛmɛɛ dɔɔ nombia kpaakpaa ɲaale doo ɛ man, keɲ ɲɛɛ kyaa na nyeekeɛɛ nombia ɲan. ¹⁰ Wurubuarɛ yɛɛ walanɲ ɲon ɔ ne di ɔ nombia ke gbɛɛ dɔɔ. Mena dɔɔ ɔ be gyae waa wolee ɛ tom keɲ ɛ be yɛɛ, na ɛ balan kegyae keɲ ɛ na lese wola e nɛ ya. Nawolo nyi lee ɲon dɔɔ ɛ te kyɔ ɛ tebia Kristotena, te ɛ gyakaa ɛ ne kyɔ wɔ. ¹¹ Da kegyaebii yɛna nyi, ɛ man walanɲ kamase waa kyanɲ nombia kpaakpaa keɲa man nideli kelii ɔto. Kei gyae ke yela ɛ ka gyeɲ nideli nyi ɛ ke nyiɲ kpene keɲ dɔɔ ɛ loo gyakaa nɛ. ¹² Dɔɔ ne gyae nyi ɛ man ɲolo waa yɛɛ kebɔɲale Wurubuarɛ ɔsom keɲ man ya. Mɔna dɛɛ gyae bo nyi yaa kasee balanɲ banɲ bɔɔ lɛɛ Wurubuarɛ di te bɔɔ nyiɲ konɔɔ yɛɛ kakyenɲ seɲ ba keɛɛdi keɲ man kelii ɔto, te Wurubuarɛ be fa wɔ kpene keɲ ɔ be yako see nyi waa fa wɔ nɛ.

*Wurubuar*ε nombii ayakonj see te konj mena

¹³ Debanj keŋ Wurubuarε be yako ɔ nombii see fa de naana Aberaham nε, ɔ moo ŋon Wurubuarε gbagba yele bo kanj ntam. Nawolo nyi na ŋolo be kyaa keŋ ɔ kela ŋon Wurubuarε keŋ waa mo walaŋ ŋonaŋ yele kanj ntam ya. ¹⁴ Wurubuarε yako de naana Aberaham nyiaa, “Ampaŋ yaa mεε yako neŋ nyi maa hiraa neŋ, na maa yela n duuluŋ man balaŋ ka bo nideli.” ¹⁵ Mena doɔ de naana Aberaham mo nyiŋa konɔɔ kyaa daa kpene keŋ Wurubuarε be yako see nyi waa fa e nε, te ɔ nyiŋmaa kaja ke.

¹⁶ Nyi akpaa ŋolo ne gyae waa kanj ntam na, ɔ na mo walaŋ ŋon ɔ kela e nε yele bo kanj ntam. Ntam kekanj kenaj na wola la nyi, nombia ŋan ɔtenate be yako nε yεε ampaŋ keŋ aŋmaareŋ keεε be doo ke man ya. ¹⁷ Keŋ Wurubuarε ne gyae nyi balaŋ baŋ baa nyiŋ kpene keŋ ɔ be yako see nyi waa fa wo nε, ka gyenj nideli nyi ɔ be gyae waa kyεεkee wa agyueŋ ya doɔ nε, mena doɔ te ɔ kaja ntam kpu na nombii keŋ ɔ be yako see nε. ¹⁸ Nombii keŋ Wurubuarε be yako see na ntam keŋ ɔ be kam nε, ɔ be gyae waa kyεεkee nombia ala keŋa man daale ya nawolo nyi ɔ bee di dekara ya. Mena doɔ nombii kei na do daa baŋ doɔ yeu kaa gyoo e nε kakyeŋ da keεεdi man, na deε tale kyaŋ kpene keŋ doɔ ɔ be yeli de loo gyakaa nε man nideli. ¹⁹ Da nyeedoŋ pou seŋεε mena lookegyakaa kei doɔ. Keŋ yele la te de nyiŋa gbεε gyoo Wurubuarε ɔsom deni dinaa toɔmante keŋ man, botɔɔ keŋ boɔ mo kanyaŋ kpase ke keŋ nafa gyanjgba na walaŋ yakaate bee nyiŋ gbεε gyoo botɔɔ ya nε. ²⁰ Yesu te kaa bese Wurubuarε saese pou kegyia kekpaakekpaa, ŋgba mena keŋ Mεkesεdeke be di Wurubuarε sae kegyia kekpaakekpaa nε. Te ɔ te kyaŋ daa gbεε ka gyoo Wurubuarε ɔsom deni dinaa toɔmante keŋ man, na daa mo ke sila e.

7

*Wurubuar*ε sae MΕkesεdεke wose man nombia

¹ Na MΕkesεdεke kei yεε donɔɔ keɲ bεε baake ke nyi Saalem nε gyoo e, te ɔ besewɔ ɔ yεε Wurubuarε dekpatakpere ηon sae e. Debaɲ keɲ de naana Aberaham be gyu ke yoo gyoonεɲ baale di be dɔɔ bese ɔ ne kɔɲ nε, ɔ kaa gyaɲewɔ na gyoo MΕkesεdεke kei. Botɔɔ te MΕkesεdεke hiraa ηon de naana Aberaham. ² Keɲte de naana Aberaham kpase abɔɔ ηan pou ɔ be nyim lee yoo keɲ man nε akpeɲ kufu, te ɔ moo dekkeɲ daale fa MΕkesεdεke ηonaɲ. MΕkesεdεke yele kei asεε yεna nyi “Gyoo ηon ɔ gbεεneɲ tenεε Wurubuarε siaman,” te Saalem gyoo mɔ nawolo nyi “Wosefεεreɲ gyoo.” ³ ηolo ba gyeɲ MΕkesεdεke kei ɔ kya yaa ɔ naa yaa ɔ duuluɲ man dalee ya. Ba te yako kolo mɔ lee ɔ kalola yaa ɔ yeɲ wose man ya. ɔ yεε Wurubuarε sae e kekpaakekpaɔ ηgba Wurubuarε bu ηon nε.

⁴ Emεε gbagba ε keε na, ε kena nyi ɔ yεε walaɲ dinaa e te ɔ dana yele mɔ. De naana Aberaham ηon ɔ dana yele Wurubuarε siaman koraj nε kpase abɔɔ ηan ɔ be nyim lee yoo man nε akpeɲ kufu, te ɔ moo ηe man dekkeɲ fa MΕkesεdεke ηonaɲ. ⁵ Mosesi mmaraase ηan nawolo nyiaa, kaboena nyi Gyudatena baɲ be yεε de naana Aberaham ɔ naanasewɔ nε, baa kpala ba abɔɔ ηan be dana nε akpeɲ kufu na baa mo ηe man dekkeɲ dokoloɲ fa Lewitena baɲ be yεε saesewɔ nε. Da gyeɲ nyi Lewitena kewɔ mɔ yεε de naana Aberaham ɔ naanasewɔ, mɔna Wurubuarε faa Gyudatena mena mmaraase ηenaɲ nyi baa tɔ mena abɔɔ ηenaɲ fa baɲ gbagba be tebia Lewitena baɲ. ⁶ MΕkesεdεke kei ta lee Lewi duuluɲ man gba ya, mɔna ɔ talewɔ lεε abɔɔ kekpaase kufu man dekkeɲ dokoloɲ kei lee de naana Aberaham ηon Wurubuarε be yako see nyi waa yεε kolo fa e nε gyaɲ te ɔ hiraa e.

⁷Walaŋ kamaŋe taŋ gyeŋ nyi kegyia ne hiraa na kemaasa keŋ aŋmaareŋ be doo ke man ya. ⁸Lewitena baŋ beɛ leɛ abɔɔ kekpara kufu man dekpeŋ kei ne be yeɛ balan baŋ beɛ yem, moŋa Mekeŋedeke ŋon de naana Aberaham be to abɔɔ keŋa fa ne doo, o ta yem ya ŋgba mena keŋ Wurubuarɛ nombia be yako ne. ⁹Deɛ tale yako nyi Lewi mo teɛwo de naana Aberaham doo to abɔɔ kufu man dekpeŋ kei fa Mekeŋedeke. ¹⁰Nawolo nyi deban keŋ de naana Aberaham be gyanee na Mekeŋedeke ne, na be ta lola ta Lewi ya. Deban kenan na o seɛ o doo o naana Aberaham tena man.

¹¹Deban keŋ Wurubuarɛ be teɛ de naana Mosesi doo mo mmaraase ŋan fa Gyudatena ne, o lese balan lee Lewitena man nyi baa di saere. Nyi Lewitena saere tom keŋ boɔ yeɛ ne den talewo yela balan gbeneŋ ka teneɛ Wurubuarɛ siaman na, nafa beɛ tekaa hia nyi Wurubuarɛ waa bese lese sae ŋolo ke koŋ ŋgba Mekeŋedeke ne ya. Te nenɛɛ doo, Wurubuarɛ te kpila ŋolo nyi o kaa di saere ŋgba Mekeŋedeke ne. Moŋa o ta lee Aarɔn ŋon o yeɛ Lewi baale e ne duuluŋ man ya. ¹²Nyi walaŋ ŋon o te yeɛ Lewi baale e ya ne de kaa di Wurubuarɛ saere na, na kaboena nyi baa kyɛkee mmaraa keŋ, nawolo nyi Lewitena baagen te kaboena nyi baa di Wurubuarɛ saere. ¹³Mena nombia keŋa deɛ yako ne, na Yesu Kristo wose man nombia yaa deɛ yako ne. Nawolo nyi o ta lee Lewi dekpanalan man ya te o kaa dii Wurubuarɛ saere. O lee dekpanalan kpoo daale man, te ŋolo mo te dii ta Wurubuarɛ saere lee mena dekpanalan kenan man see ya. ¹⁴De popou gyeŋ nyi de Gbengyoo Yesu lee Gyuda dekpanalan man, te de naana Mosesi mo te yako kolo lee Gyuda dekpanalan mantena benan saere kedi wose man ya.

Yesu yeɛ Wurubuarɛ sae e ŋgba Mekeŋedeke ne

¹⁵ NENEE dɔɔ nombii kei man kenyii be dana banj bela ya. Nawolo nyi walaŋ wɔle kpoo kɔŋala kaa di Wurubuarɛ saere ŋgba Mɛkesɛdɛke nɛ. ¹⁶ ɔ saere keŋ ɔ be kaa dii nɛ, te yɛɛ tɛɛle kei dɔɔ mmaraase yaa dekpɔŋalaŋ keŋ man ɔ ba lee nɛ dɔɔ te ɔ dii ke ya. Mɔna ɔ dii saere kenan bo lee ɔ doŋ keŋ ɔ dana, keŋ yeŋ be tale di ɔ dɔɔ ya nɛ dɔɔ. ¹⁷ Nawolo nyi Wurubuarɛ nombia aŋmaraseŋ see yakowɔ nyi, Wurubuarɛ yako Kristo nyiaa,

“N yɛɛ Wurubuarɛ sae e kekpaakekpaa,
     ŋgba mena keŋ Mɛkesɛdɛke mɔ be di
     Wurubuarɛ saere kekpaakekpaa nɛ.”

¹⁸ Mena dɔɔ lee gbɛɛ daale man na, dɛɛ tale yako nyi Wurubuarɛ ta mo Mosesi mmaraase benɛɛ ŋan see yenaŋ. Nawolo nyi ŋɔɔ dana tɔnɔɔ ya, te ŋɔɔ dana nɔɔdoŋ mɔ ya. ¹⁹ Mosesi mmaraase ŋan te tale yela de gbɛɛneŋ ka teneɛ ŋgba mena keŋ Wurubuarɛ ne gyae nɛ ya. Mena dɔɔ Wurubuarɛ te fa daa lookegyakaa kpaakpaate keŋ ka kela bene keŋ. Lee mena dɔɔ nɛnɛɛ dɛɛ tale tuu benaa Wurubuarɛ.

²⁰ Wurubuarɛ kaŋa ntam pɛte ɔ see Yesu saere kekpaakekpaa, mɔna saese akaŋ banj dɔɔ ɔ bɛɛ kaŋ ntam pɛte bɛɛ see wɔ saere ya. ²¹ Wurubuarɛ nombia aŋmaraseŋ ne yako nyi, pɛ Wurubuarɛ ka see Yesu saere na ɔ kaŋa ntam nyiaa,

“Maŋ Wurubuarɛ te kaŋ ntam
     te mɔɔ gyae maa kyɛɛkee ma agyueneŋ ya.
 ‘Nyaneŋ ke di me saere kekpaakekpaa.’ ”

²² Wurubuarɛ ntam keŋ ɔ be kam nɛ, keŋ yele la te Yesu kaa bese walaŋ ŋon ɔ seŋɛɛ ntam kenan wɔle, na ka wola nyi nɔɔkebakeseɛ wɔle kei dei kela bene keŋ. ²³ Gyangba keŋ na Wurubuarɛ saese banj boe, nawolo nyi yeŋ bee yeli baa yɛɛ be saere tom keŋ kelii ɔto ya. ²⁴ Mɔna Yesu dɔɔ ɔ saere kedi keŋ be gyae ka lee ɔ gyaŋ gyu ŋolo gyaŋ ya,

nawolo nyi ḡon kyaa kekpaakekpaa. ²⁵ Lee mena dɔɔ waa tale lɛɛ balan ban pou bɛɛ tɛɛ ɔ dɔɔ kɔŋ Wurubuarɛ gyan nɛ nyee, nawolo nyi ɔ kyaa kekpaakekpaa te ɔ ne fane fa Wurubuarɛ lee be dɔɔ.

²⁶ Yesu Kristo yɛna Wurubuarɛ sae kegyia ḡon ɔ ne tale yɛɛ kpene keŋ dɛɛ gyae nɛ fa daa. Nawolo nyi ɔ gbɛɛnɛŋ tenɛɛ Wurubuarɛ siaman, te nombiikum kamasɛ na ayimɛɛ kamasɛ mɔ be doo ɔ man ya. Wurubuarɛ lese e lee nombiakumɛyɛɛra man te ɔ gyinaa e adido kela walaŋ kamasɛ. ²⁷ Yesu be doo ḡgba Wurubuarɛ saese kegyiise ban bɔɔ kyaa kaalaŋ nɛ ya. Ban na wee na wee na kaboena nyi baa deesi gberaa ba wose ayimɛɛ, pɛna be kaa deesi gberaa be balan mɔ wui ayimɛɛ na Wurubuarɛ ka mo be nombiakumɛɛ kyɛɛ wɔ. Mɔna Yesu dɔɔ tekaboena nyi waa yɛɛ mena ya, ɔ kedeesa keŋ yɛɛ dokolon koon. Deban keŋ ɔ ba yem ɔpanɗan dɔɔ nɛ, te ɔ moo ɔ wose fa ḡgba kedeesa kolo nɛ lee balan nombiakumɛɛ dɔɔ, na Wurubuarɛ ka mo be nombiakumɛɛ kyɛɛ wɔ. ²⁸ Balan ban bɔɔ tɛɛ Mosesi mmaraase ḡan dɔɔ lese wɔ nyi baa yɛɛ Wurubuarɛ saese kegyiise nɛ, ba te yɛɛ balan ban be gbɛɛnɛŋ tenɛɛ Wurubuarɛ siaman kelii ɔto ya. Mɔna mmaraase ḡan wɔle na Wurubuarɛ kaŋa ntam kpu na nombii keŋ ɔ be yako see nɛ, te ɔ lese ɔ bu Yesu Kristo ḡon dukum kamasɛ be doo ɔ man ya nɛ nyi waa bese ɔ sae kegyia kekpaakekpaa.

8

Yesu Kristo yɛna de Wurubuarɛ sae kegyia

¹ Nombia ḡan dɛɛ yako nɛ pou nyee yɛna nyiaa, de dana Wurubuarɛ sae kegyia ḡon ɔ kyaa Wurubuarɛ dekpatakpere ḡon gyoorogbeli keŋ dunolon dɔɔ. ² ɔ ne yɛɛ ɔ saere tom keŋ Wurubuarɛ ɔsom deni dinaa

toomante kej man adido botoo. Kei yena Wurubuarε osom deni gbagba kej. Na denibalanɔ banɔ na mena deni kenanɔ ya, moɔna Wurubuarε gbagba banɔ na ke.

³ Akpaa ba see sae kegyia kamase tεεle kei doo na, o tom yena nyi waa mo kedeesa aboo na wonembia banɔ balan ne faa ne deesi fa Wurubuarε. Mena doo te kaboena nyi sae kegyia Yesu mo, waa nyin kpene kej waa mo gyu ke deesi fa Wurubuarε. ⁴ Nyi Yesu denɔ kyaa tεεle kei doo ne, nafɔ nɔn te nyin gbεε di saere kei ya. Nawolo nyi na be te wulaa lese balanɔ banɔ baa di saere ne see, nɔgba mena kej Mosesi mmaraase nɔn ba wola wo ne. ⁵ Tom kej bεε yεε Wurubuarε osom deni dinaa kej man adido ne, kej yaa saese banɔ ne kasee yεε Wurubuarε osom deni dinaa kej man tεεle kei doo ne. Mena mo ke te debanɔ kej Mosesi ne gyae waa banɔ Wurubuarε osom deni kej booo mo kanyan yεε ne, Wurubuarε faree e nyiaa, “Kεε na n ke yεε kpene kamase nideli, na ke kyaa na kej mooo lese wola nenɔ bula kej doo ne pεpεεpε.” ⁶ Yesu saere tom kej o be kaa yεε tεεle kei doo ne dei kela saese benεε banɔ booo kyaa kaalan ne wui. Mena mo te nookebakesee wole kej doo o ba moo, na ke yela balan gbεεnenɔ ka tenee Wurubuarε siaman ne dei kela nookebakesee bene kej. Nawolo nyi aboo nɔn o be yako nyi waa ta nookebakesee wole kei doo yεε ne, dei kela aboo nɔn o be yako nyi waa ta nookebakesee bene kej doo yεε ne.

⁷ Nyi nookebakesee gyangbate kej wose man denɔ be dana nombii ya ne, nafɔ nookebakesee wole ba tekaa hia bela ya. ⁸ Moɔna Wurubuarε naawoo nyi nookebakesee bene kej te yeli o balan gbεεnenɔ ka tenee o siaman nɔgba mena kej o ne gyae ne ya. Mena doo te o yako ba wose man nombia nyiaa,
 “Debanɔ daale ne koɔn,

kej maa bake nooo wole see fa me balanɔ Iseraetena

na Gyuda duulurj man balan.

⁹ Kei be gyae ke yEE njba

nɔɔkebakeseɛ kej daa na be naanaɔ be bake see,
deban kej mɔɔ mo me donj lese wɔ lee
Igyipite tEEle man nE ya.

Nawolo nyi kej be te di me nɔɔkebakeseɛ
kenan dɔɔ kelii ɔto dɔɔ ya nE,
te ma lese me sia yela wɔ.

¹⁰ Nɔɔkebakeseɛ wɔle kej maa bake na me balan Iser-
aetena yEna nyiaa,

‘Maa mo me nombia njan do ba agyuejse man,
na maa njmarase nj do be konɔɔse man.

Manj ne gyae la maa yEE be WurubuarE,
na banj mɔ ke yEE me balan.’

¹¹ Njolo be gyae waa tekaa wola ɔ dɔɔ nombia bela,
yaa njolo mɔ ke yako ɔ lonjo nyi

‘Maa wola nej WurubuarE gbEEnej ya!’

Nawolo nyi be popou baa gyej manj lee
ba kemaasa dɔɔ kelii be kegyia dɔɔ.

¹² Maa mo be nombiakumEE pou kyEE wɔ,
kej mɔɔ gyae maa tekaa tɔɔse abɔɔ
njan bɔɔ yEE tia manj nE bela ya.”

¹³ WurubuarE ke baake nɔɔkebakeseɛ kei nyi
nɔɔkebakeseɛ wɔle nE, na ɔ na wolo baa nyi gyangbate
kej te yEE bene. Te kpene kamasE kej ka de yEE bene
na, kɔɔ doo kolo man bela ya. Nawolo nyi be te nyinj kolo
wɔle see ke nawɔɔ man.

9

Gyudatena ɔsom

¹ Nɔɔkebakeseɛ gyangbate kej man nE WurubuarE
wola wɔ gbEE kej man baa mo som e, na botɔɔ kej baa
som e tEEle kei dɔɔ. ² Be banja ɔsom deni dinaa te ba moo

kanyarj dinaa daale kpase ke man ala. Siamante keŋ man te ba moo kanea na tebulu keŋ dɔɔ bɛɛ mo bodobodo gyakaa fa Wurubuarɛ kedi nɛ see. Botɔɔ te bɛɛ baake nyi Wurubuarɛ ɔsom deni dinaa siamante. ³ Wɔlete keŋ mɔ te bɛɛ baake nyi Wurubuarɛ ɔsom deni dinaa tɔɔmante. ⁴ Abɔɔ ŋan doo botɔɔ yɛna kedeesea boe keŋ bɔɔ mo kɔba yayam yɛɛ ke te bɛɛ too oliifi ke dɔɔ nɛ, na adakaa keŋ bɔɔ mo kɔba yayam mataa mataa ke pou kilisi nɛ. Adakaa kenarj seŋɛɛ la fa nɔɔkebakesee wɔle keŋ. Abɔɔ ŋan doo adakaa kenarj man yɛna, kɔba yayam nyefale keŋ weenɛɛ ŋan bɛɛ baake ŋa nyi maana doo ke man nɛ, na Aarɔn gbutu keŋ ba potee nɛ na boya patalapatala ala ŋan bɔɔ ŋmarase mmaraase ŋan Wurubuarɛ ba mo fa Mosesi nɛ gyakaa ŋe dɔɔ nɛ. ⁵ Ba te yɛɛ Wurubuarɛ kpilala bala barj bɔɔ fɛlɛɛ be beŋkelɛɛ nɛ gyakaa adakaa keŋ dɔɔ. Kei na wola la nyi Wurubuarɛ kyaa botɔɔ kenarj. Bɛɛ baake Wurubuarɛ kpilala benarj nyi Kerubimse. Kerubimse barj nsana nsana te Wurubuarɛ ne wii balarj wararjase mo be nombiakumɛɛ kyɛɛ wɔ. Kei yɛna kpene keŋ maa tale yako ŋon debarj kei, nawolo nyi mɔɔ gyae maa tale lese nombia keŋa man pou wola ŋon debokeiman ya.

⁶ Nyi akpaa ba see abɔɔ keŋa pou deni keŋ man tarj nɛ, Wurubuarɛ saese barj na gyoo deni siamante keŋ man ke yɛɛ be saere tom wee kamaɛ. ⁷ Mɔna Wurubuarɛ sae kegyia ŋon waagerj te kaboena nyi waa gyoo Wurubuarɛ ɔsom deni dinaa tɔɔmante keŋ man. Kulutoo dokolorj man na, dokolorj koorj te ɔ na gyoo ke man. Pɛte waa gyoo ke man mɔ na, kaboena nyi waa nyinj wonembu fatabo keŋ waa mo gyoraa ɔ wose na ɔ balarj barj pou lee be nombiakumɛɛ ŋan be ta gye maa ya te bɔɔ yɛɛ nɛ dɔɔ. ⁸ Wurubuarɛ felij ŋon dɔŋ nombia keŋa dɔɔ ɔ na wola daa lee abɔɔ keŋa man nideli nyiaa, debarj keŋ Wurubuarɛ kanyarj ɔsom deni dinaa kei nyinja ka seŋɛɛ

nɛ, na gbɛɛ ta toro ta fa balan yakaa nyiban nyi baa gyoo Wurubuarɛ ɔsom deni dinaa tɔɔmante keɲ man ya. ⁹ Kei yɛɛ nombia ɲan doo fa daa tɛɛle kei dɔɔ balan, na dɛɛ kasee kolo lee ke man. Nombia keɲa na wola daa baa nyi, wonombia na abɔɔ ɲan balan ba mo deesi pataa Wurubuarɛ nɛ, te tale gberaa ba ayimɛɛ na baa gyeɲ be konɔɔse man nyi Wurubuarɛ ta mo be nombiakumɛɛ kyɛɛ wɔ ya. ¹⁰ Nawolo nyi bɔ ɔsom pou yɛɛ wosenaane man ɔsom ke. Te ba kpene kamaɛ gyakae kedi na kenyoɔ na wose kefaafo mmaraase dɔɔ, ɲgba mena keɲ ba mmaraase na wolo nɛ. Keɲa doowɔ menɛɛ kelii debarɲ keɲ Wurubuarɛ be kaa wola wɔ gbɛɛ wɔle keɲ baa mo som e lee nɔɔkebakesee wɔle keɲ man nɛ.

¹¹ Nɛnɛɛ dɔɔ Kristo yɛna de Wurubuarɛ sae kegyia, te ɔ ta mo abɔɔ kpaakpaa kɔɲ ɔsom wɔle keɲ nɛnɛɛ de dana nɛ man. Mena abɔɔ keɲa kela abɔɔ ɲan nafa ɲe doo ɔsom bene keɲ man nɛ. Te Wurubuarɛ ɔsom deni dinaa keɲ man ɔ ne yɛɛ ɔ tom nɛ, kela bene keɲ lee gbɛɛ kamaɛ man. Ka te yɛɛ ɔsom deni keɲ denibalan ba mo be nyiɲmaase ma ke ya. Mena dɔɔ ka te yɛɛ tɛɛle kei dɔɔ ɔsom deni ke ya. ¹² Debarɲ keɲ ɔ ba gyoo Wurubuarɛ ɔsom deni dinaa tɔɔmante keɲ man nɛ, na asoose na nunkyuese bia fatabo te ɔ moowɔ gyoo botɔɔ ya. Mɔna ɲon gbagba fatabo te ɔ moowɔ gyoo botɔɔ ke deesi karatete dokoloɲ mo tɔ nombiakumɛɛ kom kekpaakekpaa. Lee mena dɔɔ, te yeli Wurubuarɛ ta mo de nombiakumɛɛ pou kyɛɛ daa kekpaakekpaa. ¹³ Gyangba gyangba keɲ na, nyi akpaa ɲolo da mo ayimɛɛ tina ɔ wose nɛ, bɛɛ mo asoo na nunkyue baale fatabo, na nunkyue bu ɲon bɔɔ too e nɛ tɔɲ ɲmatee ɔtenate mo gberaa wa ayimɛɛ ɲan lee ɔ wose man. ¹⁴ Nyi akpaa nunkyuese na asoose fatabo ne tale gberaa ayimɛɛ lee balan wose man nɛ, kenarɲ na Kristo fatabo gyae ke tale yɛɛ kela

mena na ke kyεεkee de dinɔɔ. Nawolo nyi na ayimεε kamasε be doo ɔ man ya, te ɔ tεε Wurubuarε felin ηon ɔ kyaa kekpaakekpaa nε doη dɔɔ mo ɔ wose deesi fa Wurubuarε lee de nombiakumεε dɔɔ. ɔ fatabo keη ne faafo na de nombiakumεε lee de konɔɔse man, na dεε tale som Wurubuarε ηon ɔ kyaa kekpaakekpaa nε nideli.

¹⁵ Lee kei dɔɔ Kristo te kaa bese walaη ηon ɔ doo daa na Wurubuarε nsana lee nɔɔkebakesee wɔle keη man, na ke yela balaη baη Wurubuarε be baake wɔ nε ke nyin kpene keη ɔ be yako see nyi waa fa wɔ kekpaakekpaa nε. Te lee Kristo yeη kei dɔɔ, nombiakumεε ηan balaη be yeε debaη keη be doo nɔɔkebakesee gyaηgbate keη man nε, Wurubuarε ta mo ηe popou kyεε wɔ.

¹⁶ Nyi akpaa ηolo de yeε ɔ yeη wɔle abɔɔ kekpaala tɔne see nε, kaboena nyi ɔtenate waa yeη pεna ηolo ke di wa abɔɔ. Nawolo nyi walaη ta yeηa ta ya na, bɔɔ ne di wa abɔɔ ya. ¹⁷ Nyi ηolo da yem na, pεte ɔ yeη wɔle abɔɔ kekpaala tɔne keη ne yeε tom. Nyi akpaa walaη ηon ɔ be yeε ke nε ta yeηa ta ya na, tɔne kenan bεε yeε tom ya.

¹⁸ Lee kei dɔɔ te Wurubuarε moo fatabo tɔ nɔɔkebakesee gyaηgbate keη nɔɔ. ¹⁹ Mena dɔɔ te debaη keη Mosesi be yako balaη baη pou Wurubuarε mmaraase ηan taη nε, ɔ moo nunkyuese bia na asoose fatabo mo kyakale na loη. Kenan wɔle te ɔ moo wona ηaale ηgba kekuη nε te ɔ kpera daη daale tombii, te ɔ moo ηa bom sɔɔ loη na fatabo keη man te ɔ moowɔ ηmatee mmaraa tɔne keη na balaη baη pou mo gyoraa wɔ. ²⁰ Keηte Mosesi yako balaη baη nyiaa, kei yeηa fatabo keη Wurubuarε ba mo tɔ nombia ηan εmεε na e be bake see nyi yaa di ηe dɔɔ nε nɔɔ. ²¹ Mena mɔ te Mosesi moo fatabo keη ηmatee Wurubuarε ɔsom deni dinaa keη, na ɔsom abɔɔ ηan pou. ²² Ke yeε ampaη nyi Mosesi mmaraase ηan nawolo nyi, fatabo te bεε mo gberaa kpene kamasε lese ka ayimεε.

Mena dɔɔ nyi akpaa fatabo ta lee ya na, kenaj na dukum ka mo kyɛɛ mɔ be kyaa ya.

²³ Mena dɔɔ kaboena nyi baa mo wonembia deesi, na baa mo gberaa abɔɔ ɲan ɲe kyaa tɛɛle kei dɔɔ te ɲa seɲɛ fa adido wui ɲan nɛ. Mɔna adido wui ɲan gbagba dɔɔ, kaboena nyi baa mo kpene keɲ kɛɛ gyoo sibii kela wonembia fatabo nɛ deesi bo mo gyoraa ɲa. ²⁴ Nawolo nyi na ɔsom deni dinaa keɲ bɔɔ kasee adido wui keɲ yɛɛ nɛ tɔɔman te Kristo gyooɔɔ ya, mɔna ɔ gyoe adido gbagba botɔɔ keɲ Wurubuarɛ kyaa nɛ. Te nɛnɛɛ ɔ seɲɛ de nawɔɔ man Wurubuarɛ siaman ɔ na sola e fa daa. ²⁵ Kulutoo kamasɛ na, Gyudatena saese kegyia ɲon na mo wonembu fatabo gyu Wurubuarɛ ɔsom deni dinaa tɔɔmante keɲ man ke deesi. Mɔna Kristo dɔɔ ɲon ta mo ɔ wose gyu botɔɔ ke deesi fa Wurubuarɛ kulutoo na kulutoo ya. ²⁶ Nyi Kristo deɲ yɛɛɔɔ mena nɛ, nafɔ ɲon naa diyem agbaatee agbaatee mo leenaɲ deɲ keɲ Wurubuarɛ be yɛɛ tɛɛle kei kewalaɲ nɛ. Mɔna tɛɛle kei kee gyu kɔ ɔto nɛ, ɔ lese ɔ wose wola te ɔ moo ɔ wose deesi karatetee dokolon na waa mo lese de nombiakumɛɛ. ²⁷ Doo fa deniwalan kamasɛ nyi yeɲ dokolon te waa yeɲ tɛɛle kei dɔɔ. Lee kenaj wɔle na Wurubuarɛ waa di ɔ nombia. ²⁸ Mena yeɲ dokolon kenaj ke te Kristo mɔ yeɲawɔ mo ɔ wose fa, na waa nyiɲ lese balan burum lee ba dukum man. Yesu waa bese kɔɲ tɛɛle kei dɔɔ bela. ɔ kɛɛ kɔɲ kei dɔɔ, na ɔ ne kɔɲ bo ɔ kaa lese balan lee be nombiakumɛɛ man ya. Mɔna ɔ ne kɔɲ bo ɔ kaa lɛɛ balan ban bɔɔ yɛɛ kakyen be kyaa be daa na e nɛ nyee.

10

¹ Mosesi mmaraase ɲan seɲɛ bo fa abɔɔ kpaakpaa ɲan dɔɲ wɔle kaa kɔɲ nɛ, ɲa te yɛɛ abɔɔ kpaakpaa ɲenaɲ gbagba ya. Lee kei dɔɔ kedeesase ɲan balan ne

deesi kulutoo kamaŋe ɲgba mena keɲ mmaraase ɲan ba wola wɔ nɛ, be gyae ke tale yela walaɲ gbɛɛneɲ ka tenee Wurubuarɛ siaman ya. ² Nyi ba kedeese ɲenaɲ deɲ talewɔ yela be gbɛɛneɲ deɲ teneewɔ Wurubuarɛ siaman nɛ, nafaɔ beɲ wulaa tinaa kedeese ɲenaɲ yela. Nyi ɲe deɲ talewɔ lɛɛ wɔ nɛ, nafaɔ bɔɔ tekaa wɔlɛɛ nyi Wurubuarɛ waa kaa wɔɲ ba deɲele lee be nombiakumɛɛ ɲenaɲ dɔɔ ya. ³ Mɔna anokoare keɲ doo nombii kei man yɛna nyiaa, kulutoo kamaŋe na mena kedeese ɲan bee deesi agbaatee agbaatee nɛ, na bese bo yela bɛɛ tɔɔse be nombiakumɛɛ ɲan bɔɔ yɛɛ kaalaɲ nɛ. ⁴ Nawolo nyi nunkyuese na asoose fatabo, be gyae ke tale faafo dukum lee deniwalan wose man ya.

⁵⁻⁶ Lee mena dɔɔ deban keɲ Kristo ne gyae waa kɔɲ tɛɛle kei dɔɔ nɛ, ɔ yako ɔ kya Wurubuarɛ nyiaa,
 “Na kedeese na abɔɔ ɲan bɛɛ mo sola neɲ nɛ na gyoo na n sia ya.

Wonembia katoo kedeese,
 na dukum kasola kedeese koran bɛɛ gyoo n sia ya.
 Mɔna n te desina ma wosenaane na maa mo ke deesi fa neɲ.

⁷ Mena dɔɔ,
 ‘Me Gbergyoo man yaa.

Me kɔɲae me kaa yɛɛ n kegyaebii,
 ɲgba mena keɲ bɔɔ ɲmarase ma wose man
 nombia do n nombia aɲmaraseɲ see ɲan man nɛ.’ ”

⁸ Kristo tan wulaa yako kaalaɲ nyiaa, “Wurubuarɛ bɛɛ gyae kedeese na abɔɔ ɲan bɛɛ mo sola e na wonembia katoo kedeese na dukum kasola kedeese ya, te ɲe bɛɛ gyoo ɔ sia mɔ ya.” Mɔna keɲa pou yɛɛ kpene keɲ Mosesi mmaraase ɲan na wolo nyi baa yɛɛ. ⁹ Botɔɔ te Kristo besewɔ yako nyiaa, “Me Gbergyoo man yaa. Me kɔɲae me kaa yɛɛ n kegyaebii.” Kei nawolo baa nyi

Wurubuarε te bεε kedeesa gyangbate keη, te ɔ moo Kristo wui keη ɔ ba mo ɔ wose deesi nε kaa see ke nawɔɔ man. ¹⁰ Wurubuarε kegyaebii keη Kristo be kɔη kaa yεε mo ɔ wose deesi karatete dokolonη kekpaakekpaa nε, keη lese na da ayimεε desina daa see fa Wurubuarε.

¹¹ Wee na wee na, Gyudatena saese banη gyakaa bee deesi kedeesa dokolonη kenanη agbaatee agbaatee. Mɔna ηe bεε tale lese dukum lee deniwalanη wose man ya. ¹² Mɔ Kristo dɔɔ ηon moo ɔ wose deesi fa Wurubuarε karatete dokolonη kekpaakekpaa, na waa mo lese de nombiakumεε. Kenanη wɔle na te ɔ ke kyaawɔ Wurubuarε dunolonη dɔɔ adido. ¹³ Lee mena debanη kenanη pou nε, ɔ sεε ɔ kyaa botɔɔ ɔ ne daa wee keη Wurubuarε waa mo ɔ kɔlala pou do e ɔ nawɔɔ tεε nε. ¹⁴ Kristo kedeesa keη ɔ ba mo ɔ wose deesi fa Wurubuarε dɔɔ nε, te yeli balanη banη pou ɔ be baake wɔ te ɔ be desina wɔ see fa ɔ wose nε, ta bese balanη banη ayimεε be doo be man ya nε kekpaakekpaa.

¹⁵ Wurubuarε felinη ηon gbagba mɔ ne di adansεε lee mena nombia keηa wose man, ηgba mena keη bɔɔ ηmarase Wurubuarε nombia anmaraseη see man nε nyiaa.

¹⁶ Wurubuarε kpa,
 “Nɔɔkebakeseη keη manη ε Gbenηgyoo Wurubuarε
 na me balanη be bake see yεna nyiaa,
 Debanη daale de lii na,
 maa mo ma mmaraase ηan do be konɔɔse na ba
 nyeeya man.”

¹⁷ Keηte ɔ besewɔ yako nyiaa,
 “Mɔɔ gyae maa tɔɔse be nombiakumεε
 na be nombia nkarankaranη ηan bɔɔ yεε nε bela ya.”

¹⁸ Te nyi akpaa Wurubuarε ta mo de nombiakumεε kyεε daa na, ta tekaa kaboena nyi dεε bese deesi fa e lee de nombiakumεε dɔɔ bela ya.

Ɛ yela dee tuu benaa Wurubuarɛ

¹⁹ Me tebia, lee Yesu yen keŋ dɔɔ de te nyiŋ gbɛɛ keŋ dɛɛ tale gyoo Wurubuarɛ ɔsom deni dinaa tɔɔmante keŋ man yakaa. ²⁰ Nɛnɛɛ dɛɛ tale gbaa kanyan keŋ bɔɔ mo kpase deni dinaa keŋ man nɛ. Nawolo nyi Yesu ta mo ɔ wose deesi mo toro gbɛɛ wɔle keŋ na mo daa gyu nyeedon wɔle keŋ man nɛ fa daa. ²¹ Nɛnɛɛ de te nyiŋ Wurubuarɛ sae kegyia dekpatakpere ŋon daa Wurubuarɛ balan pou doo ɔ nyiŋmaa man. ²² Mena dɔɔ ɛ yela dɛɛ mo konɔɔ kpaakpaa tuu benaa Wurubuarɛ, na dɛɛ kyan kelɛɛdi keŋ dɔɔ lɛɛdi nɛ man keŋkeŋ. Ɛ yela dɛɛ yɛɛ balan ban bɔɔ gberaa be nombiakumɛɛ lee ba wose man keŋ bɔɔ tekaa wɔlɛɛ na ŋa bela ya, na dɛɛ yɛɛ balan ban bɔɔ mo Wurubuarɛ loŋ faafo da ayimɛɛ pou leki nɛ. ²³ Ɛ yela dɛɛ kyan nombia ŋan dɔɔ lɛɛdi te de loo gyakaa ŋe dɔɔ nɛ man keŋkeŋ keŋ dɔɔ lee de wɔle ya. Nawolo nyi Wurubuarɛ de yako nombii see na, ɔ bɛɛ lee ke wɔle ya. Mena dɔɔ abɔɔ ŋan ɔ be yako see nyi waa yɛɛ fa daa nɛ, waa yɛɛ ŋa fa daa. ²⁴ Mena dɔɔ ɛ yela dɛɛ gyuen mena keŋ dɛɛ do dɔŋa kakyen, na dɛɛ gyae dɔŋa na dɛɛ yɛɛ nombia kpaakpaa fa dɔŋa. ²⁵ Ɛ na yeli dee tina kegyansee som ŋgba Kristotena nɛ yela, ŋgba mena keŋ baale ba mo ke yɛɛ be dinɔɔ nɛ ya. Mɔna ɛ yela dɛɛ kyaa gyansee na dɛɛ do dɔŋa kakyen nideli, tuturu na nɛnɛɛ keŋ dɔɔ naa nyi de Gbengyoo Yesu wee dinaa keŋ ɔ be yako see nyi waa bese kɔŋ na benaa nɛ.

²⁶ Akpaa nyi ŋolo gyen nyeedon nombia gbagba ŋan te ɔ bese naa na sia yɛɛ nombiakumɛɛ nɛ, kenan na kedeesa daale be kyaa keŋ ɔtenate waa deesi fa Wurubuarɛ, na Wurubuarɛ ka mo ɔ nombiakumɛɛ kyɛɛ e bela ya. ²⁷ Mɔna ɔtenate waa kyaa bo na wɔle kelɔ ɔ ne daa nombia kedi wee, na boalan degyapaa keŋ gyae kaa kpa balan ban pou bɔɔ koro sen tia Wurubuarɛ nɛ. ²⁸ Gyanŋba gyanŋba

keŋ nɛ, akpaa ŋolo te di Mosesi mmaraase ŋan dɔɔ ya te balaŋ bala yaa batooro de di adanseɛ tia e nɛ, bɛɛ ko ɔtenate keŋ bɔɔ ne wii ɔ waraŋase ya. ²⁹ Akpaa mena te doo nɛ, kenan na deŋele keŋ baa wɔŋ walaŋ ŋon ɔ ta mo Wurubuarɛ bu ŋon nombia ŋan yɛɛ kolo ya nɛ, ka dokoso be kyaa ya. Baa wɔŋ ɔtenate deŋele nideli, nawolo nyi ɔ nombia ayɛɛsa nawolo baa nyiaa Yesu fatabo keŋ ɔ ba mo tɔ nɔɔkebakeseɛ wɔle keŋ nɔɔ, te ɔ ba mo gberaa da ayimɛɛ lee da wose man nɛ be dana tɔnɔɔ fa e ya, te ɔ ta mo Wurubuarɛ felij ŋon ɔ na mo ɔ bɛɛɛ boele balaŋ mɔ nɛ yɛɛ kolo ya. ³⁰ Nawolo nyi da gyeŋ nyi Wurubuarɛ yakowɔ nyiaa, “Maŋ ne gyae la maa tɔ me balaŋ kom lee be nombiakumɛɛ dɔɔ.” Wurubuarɛ nombia aŋmaraseŋ see na bese yako nyiaa, “De Gbengyoo Wurubuarɛ ne gyae la waa di ɔ balaŋ nombia.” ³¹ Ke gyae ke yɛɛ gyakolon, nyi ŋolo ke yala Wurubuarɛ ŋon ɔ kyaa kekpaakekpaa nɛ nyiŋmaa man.

³² ɛ tɔɔse debaŋ keŋ ɛ be taŋgbɛɛ lɛɛ Wurubuarɛ nombia ŋan di kewalaŋ nɛ. Nombia dinaana yala ŋon, mɔna ɛ kyana ɛ wose seŋ keŋkeŋ di ŋe dɔɔ. ³³ Weeya ŋaale man na bɛɛ tee ŋon, fulu ŋon balaŋ man. ŋaale man mɔ na, ɛ na sem ɛ tebia baŋ bɛɛ naase wɔ diyem nɛ wɔle, naa diyem ŋgba baŋ mɔ nɛ. ³⁴ ɛ wii ɛ tebia baŋ bɔɔ kyaŋ wɔ tɔ deni nɛ waraŋase. Be lɛo ya abɔɔ koran na ɛ ta ko ɛ wose ya, mɔna ke yɛɛ ŋon gyon bo, nawolo nyi ɛ gyeŋ nyi ɛ dana abɔɔ kpaakpaa ŋan ŋa kela tɛɛle kei dɔɔ abɔɔ, te ŋe doo fa ŋon kekpaakekpaa nɛ.

³⁵ Mena dɔɔ ɛ na yeli ɛ wose ke yɔkɔse ŋon Wurubuarɛ ɔsom keŋ man ya. ɛ kyaŋ nombia ŋan ɛ be lɛɛdi nɛ man keŋkeŋ, nawolo nyi wee daale Wurubuarɛ waa tɔ ŋon kom. ³⁶ Kaboena nyi yaa yɛɛ kakyen seŋ keŋkeŋ na ɛ ke nyiŋ tale yɛɛ Wurubuarɛ kegyaebii. ɛ yɛɛ mena na ɛ ke nyiŋ kpene keŋ ɔ be yako see nyi waa fa ŋon nɛ. ³⁷ Nawolo

nyi Wurubuarε nombia anmarasen see njan ne yako nyiaa,
 “Be gyae ke kyare ya,

walan njon kaboena nyi waa kɔn nε waa kɔn.

ɔ be gyae waa dɔɔ wɔle na kekɔn ya.

³⁸ Me balan ban be gbεeneɲ tenεε me siaman nε,
 lee ba kelεedi dɔɔ te baa nyiɲ nyeedon kyaa.

Mɔna akpaa be man nolo ta sen ɔ kelεedi man kenken ya
 te ɔ lee ɔ wɔle na,

ɔ nombia be gyae ka gyoo me sia ya.”

³⁹ Daa te yεε balan ban bɔɔ lee Wurubuarε wɔle, te ban
 na e nsana be tiri kekpaakekpa nε ya. Mɔna daa yεna
 balan ban dɔɔ lεε Wurubuarε di, te ɔ be lεε da nyee nε.

11

Wurubuarε kelεedi

¹ Won yεna Wurubuarε kelεedi? Ken yεna nyi deni-
 walan ka gyeɲ ɔ konɔɔ man nideli nyi, abɔɔ njan ɔ loo
 gyakaa nε dɔɔ nε waa nyiɲ nja. Doo nyi ɔ bεε naa mena
 abɔɔ njan na ɔ sia ya, mɔna ɔ gyeɲ ɔ konɔɔ man nideli
 nyi mena abɔɔ njan kyaa, te wee daale waa kaa nyiɲ nja.

² Mena ke te beneɲtena ban mɔ lεε Wurubuarε di, te lee
 ba kelεedi dɔɔ Wurubuarε kelεε wɔ.

³ Lee mena ken dɔɔ lεε Wurubuarε di dɔɔ te da gyeɲ
 nyi nɔɔwoya njaagen te ɔ kolosiwɔ, te abɔɔ njan pou
 nε kyaa adido na ateta nε kɔnawɔ. Kei nawolo baa nyi
 abɔɔ njan pou deniwalan bεε naa nja ɔ sia ya nε, njan te
 Wurubuarε moowɔ yεε abɔɔ njan dεε naa na de sia nε.

⁴ Abele kelεε ken ɔ be lεε Wurubuarε di dɔɔ, abɔɔ
 njan ɔ ba mo deesi fa Wurubuarε nε gyoo Wurubuarε sia
 kela ɔ kegyia Kani wui. Mena dɔɔ Wurubuarε mɔ lεε e
 do nyi ɔ gbεeneɲ tenεε njon Wurubuarε siaman. Abele
 wulaa yenawɔ mɔna ɔ kelεedi nombia njan ɔ be yεε nε,
 nε sεε nε doo fa daa.

⁵ Enɔke mɔ kelɛɛ keŋ ɔ be lɛɛ Wurubuarɛ di dɔɔ te Wurubuarɛ gate e gyu adido na ɔ sia fonɛɛ. ŋolo te naa e ya nawolo nyi Wurubuarɛ moo e gyu adido. Pɛ Wurubuarɛ ka mo Enɔke gyu adido nɛ, Wurubuarɛ dii adansɛɛ lee ɔ wose man nyi ɔ nombia na gyoo ŋon Wurubuarɛ sia. ⁶ Nyi akpaa ŋolo bɛɛ lɛɛ Wurubuarɛ di ya nɛ, ɔtenate nombia be gyae ka gyoo Wurubuarɛ sia korakora ya. Walaŋ kamasɛ ŋon ɔ ne gyae nyi waa kɔŋ Wurubuarɛ gyaŋ nɛ, kaboena nyi ɔtenate dɛɛ lɛɛ di nyi Wurubuarɛ kyaa, te waa mo abɔɔ kpaakpaa tɔ balan ban pou bɛɛ yase be sia kɛo ɔ gbɛɛneŋ man nideli nɛ kom.

⁷ Nowa mɔ kelɛɛ keŋ ɔ be lɛɛ Wurubuarɛ di dɔɔ, deban keŋ Wurubuarɛ be faree e lee kayeyɛɛ dinaa keŋ gyae ke kɔŋ tɛɛle dɔɔ nɛ, doo nyi na ɔ ba gyeŋ kayeyɛɛ kenan dinɔɔ ya, mɔna ɔ lɛɛ Wurubuarɛ di te ɔ yae adakaa dinaa. Keŋte ŋon na ɔ dekpajalanmantena pou gyooɔ ke man, te be nyiŋa nyeedon deban keŋ loŋ be waale tɛɛle pou nɛ. ɔ kelɛɛdi kei te yeli ɔ te bu balan akan ban pou fɔɔ nyi be yɛɛ nombiakumɛgyɛrawɔ, keŋ kaboena nyi Wurubuarɛ waa wɔlɛɛ wɔ. Lee Nowa kelɛɛdi kei dɔɔ te Wurubuarɛ lɛɛ e do nyi ɔ gbɛɛneŋ tenɛɛ ɔ siaman.

⁸ Aberaham mɔ kelɛɛ keŋ ɔ be lɛɛ Wurubuarɛ di dɔɔ, deban keŋ Wurubuarɛ be baake e yako e nyi waa koro lee ɔ tɛɛle man, na waa gyu tɛɛle wɔle daale keŋ ɔ be yako see nyi wee daale ke gyae kaa bese ŋon na ɔ duuluŋ man balan pou wui dɔɔ nɛ ɔ nyii Wurubuarɛ dei. Deban kenan na Aberaham ba gyeŋ tɛɛle keŋ Wurubuarɛ ne yako nɛ wose man kolo ya, mɔna ɔ korowɔ tina ɔ donɔɔ yela gyu botɔɔ. ⁹ Lee Aberaham kelɛɛdi dɔɔ ɔ gyuuwɔ kekyaa tɛɛle keŋ Wurubuarɛ be yako see nyi ke gyae kaa bese ɔ wui nɛ dɔɔ ŋgba ŋɔɔle nɛ. ɔ ke kyaawɔ kanyaŋ denɛɛ man ŋgba mena keŋ ɔ bu Asiki na ɔ naanabii Gyekɔpo

mɔ ba ke kyaa nɛ. Wurubuarɛ yakowɔ see fa Asiki na Gyekɔpo mɔ nyi wee daale mena tɛɛle kenɛn gyae kaa bese be wui, ɲgba mena kenɛn ɔ be yako see fa Aberaham nɛ. ¹⁰ Na Aberaham dɔɔ, ɲon sia gyakaa bo donɔɔ kenɛn Wurubuarɛ gbagba ba mo adao lese ke, te ka seɲɛɛ nideli te ke dana doɲ te ke kyaa kekpaakekpaa nɛ dɔɔ.

¹¹ Doo nyi na Aberaham te ɲmɛɛ gbaa lolo te ɔ wɛɛle Saara mɔ yɛɛ ɔlamanbo e, mɔna lee kelɛɛ kenɛn ɔ be lɛɛ Wurubuarɛ di dɔɔ Wurubuarɛ yela ɔ lola bu. Nawolo nyi debanɛ kenɛn Wurubuarɛ be yako see nyi waa fa wɔ bu nɛ, ɔ lɛɛwɔ di nyi Wurubuarɛ waa di ɔ nombia ɲan ɔ be yako see nɛ dɔɔ. ¹² Lee mena dɔɔ Aberaham ɲon ɔ be ɲmɛɛ gbaa lolo te ɔ loo be gyakaa nyi nafɔ waa tale lola bela ya nɛ, ɔ kaa lola bu te ɔ duulunɛ man balanɛ kaa wukuwɔ ɲgba kyolobiise ɲan ɲe kyaa adido, yaa ɛpo nɔɔman anɲasa nɛ.

¹³ Mena balanɛ kɛwɔ pou te nyinɛ kpene kenɛn Wurubuarɛ be yako see nyi waa fa wɔ nɛ ya, mɔna be gyakaa bɛɛ lɛɛ Wurubuarɛ di pɛte ba yekeewɔ. Nawolo nyi lee ba kelɛɛdi dɔɔ yɛɛ yaa ɲgba be wulaa naa abɔɔ ɲan na lem kenɛn wee daale baa kaa nyinɛ ɲa nɛ. Mena dɔɔ be nyanɛewɔ do Wurubuarɛ nɔɔ, te be lɛɛwɔ do nyi be yɛɛ ɲɔɔlawɔ tɛɛle kei dɔɔ. ¹⁴ Balanɛ banɛ bɔɔ gyuusu be nɔɔ yako mena nombia kɛɲa nɛ, na bɛɛ wolo baa nyi bɛɛ kɛo banɛ gbagba be tɛɛle na baa kyaa ke dɔɔ. ¹⁵ Kei nawolo baa nyi na be loo be gyakaa tɛɛle kenɛn bɔɔ koro tina ke yela nɛ dɔɔ ya. Nawolo nyi, nyi be loo deɲ gyakaa ke dɔɔ nɛ, nafɔ be dana gbɛɛ nyi baa bese gyu botɔɔ. ¹⁶ Mɔna ba moo be loo bo gyakaa tɛɛle kenɛn ke dei kela kenɛn bɔɔ koro yela ke nɛ dɔɔ. Mena tɛɛle kenɛn yɛna Wurubuarɛ gyanɛ adido. Mena dɔɔ be dana Wurubuarɛ desɛɲ nyi mena balanɛ benanɛ baa baake e nyi be Wurubuarɛ ya. Nawolo nyi ɔ te desina tɛɛle kpaakpaa daale see wɔ.

¹⁷⁻¹⁸ Wurubuarε nombia anmarasen see ne yako nyiaa, Wurubuarε yako Aberaham nyi, “N bu Asiki dɔɔ te maa ta na maa yela n duulun man balan ke wuku.” Mɔna Wurubuarε keεse Aberaham kelεedi keε te ɔ yako e nyi waa mo ɔ bu Asiki nonan deesi fa e. Te lee kelεε keɲ Aberaham be lεε Wurubuarε di dɔɔ, ɔ desina ɔ wose nyi waa mo ɔ bu Asiki deesi fa Wurubuarε. ¹⁹ Aberaham seεwɔ nyi waa mo ɔ bu Asiki deesi fa Wurubuarε, nawolo nyi wa agyuerɲ man na ɔ gyerɲ nyi ɔ bu non da yem koran na, Wurubuarε waa tale gyusu e lee yerɲ man. N keε gba na, na yeε yaa nɲba ɔ moo e baa deesi fa Wurubuarε ampan, te Wurubuarε gyusu e lee yerɲ man nε.

²⁰ Asiki mɔ kelεε keɲ ɔ be lεε Wurubuarε di dɔɔ, te ɔ talewɔ yako ɔ bia Gyekɔpo na Esawu abɔɔ non Wurubuarε waa yeε fa wɔ wee daale nε.

²¹ Gyekɔpo mɔ kelεε keɲ ɔ be lεε Wurubuarε di dɔɔ debaran keɲ ɔ yerɲ ba benaa nε, ɔ senawɔ teeli na ɔ gbutu te ɔ doo Wurubuarε nɔɔ, te ɔ sola e nyi waa hiraa ɔ naanasebia Gyosefo bia baala bala ban.

²² Gyosefo mɔ kelεε keɲ ɔ be lεε Wurubuarε di dɔɔ pε waa yerɲ nε, ɔ yako ɔ balan Iseraetena nyi wee daale baa kaa lee Igyipite tεεle man. Kenɲte ɔ wola wɔ mena keɲ baa yeε ɔ non.

²³ Mosesi ɔ kya na ɔ naa mɔ kelεε keɲ bɔɔ lεε Wurubuarε di dɔɔ be ka lola be bu Mosesi nε, be talewɔ weese e deni man gyaalanɲna batooro, keɲ ba te yee Igyipite gyoo mmaraa keɲ ɔ ba see nyi baa koe bia baala ban bɔɔ lola wɔ kewalan nε ya. Nawolo nyi be naawɔ nyi bu non te yeε walan yakaate e ya.

²⁴ Mosesi mɔ kelεε keɲ ɔ be lεε Wurubuarε di dɔɔ debaran keɲ ɔ ba bee nε, ɔ beεwɔ nyi be na tekaa baake e nyi Igyipite gyoo bu alebu non bu bela ya. ²⁵ Nawolo nyi ɔ kegyaebii yena nyi waa kaa kpu na ɔ tebia Wurubuarε

balan̄ ban̄ na baa naa diyem, kela keŋ waa kyaa gyoo Faaro dɛɛ di gyon̄ weeya akalansɛɛ ŋaale, na waa wɔlɛɛ na dukum man kedoo. ²⁶ ɔ naawɔ nyi akpaa nyeeɛɛre ŋon waa kaa kɔŋ nɛ dɔɔ te ba do e desɛŋ na, dana tɔnɔɔ fa e kela abɔɔ kpaakpaa ŋan pou waa nyin̄ Igyipite tɛɛle man nɛ. Nawolo nyi kpene keŋ dɔɔ ɔ loo gyakaa nɛ, yɛna abɔɔ kpaakpaa ŋan Wurubuarɛ waa kaa fa e wee daale nɛ. ²⁷ Lee Mosesi keɛɛ keŋ ɔ be lɛɛ Wurubuarɛ di dɔɔ, ɔ korowɔ lee Igyipite tɛɛle man keŋ ɔ te yee ban̄ keŋ gyoo ŋon waa gyeŋ ɔ dɔɔ nɛ ya. Doo nyi nombia ŋan be tun̄ e gbɛɛnaa man nɛ dana don̄, mɔna ɔ ta bese ɔ wɔle ya. Nawolo nyi yɛɛ e ŋgba ɔ naa Wurubuarɛ ŋon walaŋ bɛɛ naa e na ɔ sia ya nɛ nyi ɔ kpuɛ na e. ²⁸ Mosesi keɛɛ keŋ ɔ be lɛɛ Wurubuarɛ di dɔɔ te ɔ ban̄a ba nyeekeɛɛwee kedi keŋ dan̄, te ɔ yela ba koo wonembu te ba moo ɔ fatabo ŋmatee ba anaanɔɔse dɔɔ. Keŋ dɔɔ bɛɛ yɛɛ mena yɛna nyi, akpaa Wurubuarɛ kpilale ŋon de kɔŋ nyi ɔ kaa koe bia baala gyan̄gba nyiban̄ ban̄ Igyipite tɛɛle man nɛ, na waa gbaa Iseraetena wui denɛɛ ŋan tina be bia baala ban̄ yela.

²⁹ Iseraetena keɛɛ keŋ bɔɔ lɛɛ Wurubuarɛ di dɔɔ, te be talewɔ ta ɛpo yayam keŋ man ton̄ ŋgba be don̄ bo tɛɛle dɔɔ nɛ. Mɔna deban̄ keŋ Igyipitetena mɔ ba gyoo nyi baa ton̄ na, te boo keŋ wuuwɔ mo wɔ pou lan̄.

³⁰ Iseraetena keɛɛ keŋ bɔɔ lɛɛ Wurubuarɛ di dɔɔ te be talewɔ ta kilisi Gyeriko donɔɔ weeya nyetooro, te dekyan̄ keŋ bɔɔ maa kilisi donɔɔ keŋ nɛ pou tekeriiwɔ yala.

³¹ Futooli alo ŋolo kyaawɔ Gyeriko donɔɔ kenan̄ man keŋ bɛɛ baake e nyi Rahabo. Rahabo kei keɛɛ keŋ ɔ be lɛɛ Wurubuarɛ di dɔɔ, deban̄ keŋ Mosesi be kpila tewulɛɛ nyi baa gyu ke kɛɛ Gyeriko donɔɔ keŋ kedoobii nɛ, ɔ lɛɛ tewulɛɛ benan̄ ŋɔɔlale. Mena dɔɔ deban̄

keŋ bɔɔ kaa koe balan baŋ pou bɔɔ yɛɛ deŋele doŋ tia Wurubuarɛ donɔɔ kenan man nɛ, be ta ko ŋon Rahabo ya lee ɔ kelɛɛdi dɔɔ.

³² Nafɔ me dana nombia burum maa bese tɔlɛɛ fa ŋon. Mɔna deban be doo fa maŋ na maa yako ŋon kolo lee benɛntena ŋgba Gidiyɔn na Baraki na Samsen na Gyɛfeta na Defidi na Samuele na Wurubuarɛ akpenkpengyɔɔra baŋ bɔɔ lɛɛ Wurubuarɛ di nɛ wose man bela ya. ³³ Lee ba kelɛɛ keŋ bɔɔ lɛɛ Wurubuarɛ di dɔɔ, be man baale talewɔ yoo di gyooneŋ dɔɔ te baale mɔ dii gyoori ke gbɛɛ dɔɔ, te baale mɔ nyiŋa abɔɔ ŋan Wurubuarɛ be yako see nyi waa fa wɔ nɛ. Baale mɔ dii laamantese dɔɔ keŋ ba te tale kyaŋ wɔ tao ya. ³⁴ Baŋ mɔ bɔɔ mo wɔ do boalan degyapaa man nɛ leewɔ ke man keŋ ba te nyakee ya, te baale mɔ leewɔ be kɔlala nyiŋmaa man keŋ ba te tale ko wɔ ya. Baŋ mɔ nafɔ bɔɔ dana doŋ ya nɛ nyiŋa doŋ nideli yoo, te be dii be kɔlala pou dɔɔ keŋ ba te tale seŋ be siaman ya. ³⁵ Lee ala baale mɔ kelɛɛ keŋ bɔɔ lɛɛ Wurubuarɛ di dɔɔ, Wurubuarɛ gyuuusu be balan baŋ bɔɔ yekee nɛ lee yeŋ man fa wɔ.

Be naase be man baale diyem yeŋ yeŋ, mɔna be te tina ba kelɛɛdi yela lee Wurubuarɛ wɔle ya. Nawolo nyi bɛɛ gyae nyi wee daale Wurubuarɛ ke gyuuusu wɔ lee yeŋ man, na waa fa wɔ dekyae kpaakpaa keŋ ka kela tɛɛle kei dɔɔ wui. ³⁶ Lee baale mɔ kelɛɛ keŋ bɔɔ lɛɛ Wurubuarɛ di dɔɔ be naase wɔ diyem fulu wɔ do wɔ desɛŋ, te ba doo be man baale mɔ agbaraagbaraase mo wɔ ketɔ deni. ³⁷ Be funjii be man baale boya koe, te be bɛɛse be man baale yaaleŋ ala te ba moo silase koe baale. Namense na asoose tɔna te be man baale moowɔ wu ba wose, te be tɛɛwɔ na diyem te balan kɔla wɔ naase wɔ diyem. ³⁸ Tekaboena nyi nafɔ mena balan kɛwɔ baa kyaa tɛɛle kei dɔɔ kpu na nombiakumɛɛyɛɛra ya. Lee ba kelɛɛdi dɔɔ be naa diyem,

te be tɛɛwɔ yeyɛɛ depampaa dinaa man na bulase dɔɔ ɲgba balan baɲ yoo be gegi wɔ lee baɲ gbagba be tɛɛle man nɛ, te be tɛɛwɔ dokii boya bɔɔnɛɲ na tɛɛle bɔɔnɛɲ man. ³⁹ Wurubuarɛ kelɛɛ mena balan kɛwɔ pou nideli lee ba kelɛɛ keɲ bɔɔ lɛɛ e di dɔɔ. Mɔna be man ɲolo na ɲolo te nyiɲ kpene keɲ ɔ be yako see nyi waa fa wɔ nɛ ya. ⁴⁰ Nawolo nyi Wurubuarɛ te desina kolo kpaakpaa keɲ ke dei kela gyanɲbate keɲ nɛ see daa. Te ɔ kegyaebii yɛna nyi daa na wɔ pou de dinɔɔ dɛɛ yɛɛ dinɔɔ keɲ dukum kamaɛ be doo ke man ya.

12

ɛ yela dee sila Yesu Kristo

¹ Mena balan burum kɛwɔ baɲ bɔɔ lɛɛ Wurubuarɛ di nɛ, ne di adansɛɛ fa daa nyi Wurubuarɛ ne di ɔ nombia dɔɔ. Mena dɔɔ ɛ yela dee tina kpene kamaɛ keɲ ne tɔ daa gbɛɛ lee de Wurubuarɛ ɔsom man, na nombiakumɛɛ ɲan ne bake daa te ne yeli dɛɛ yale da kelɛɛdi man bilenɲbilenɲ nɛ yela, na dɛɛ yase de sia na dɛɛ kyaɲ dɔ ɔsom keɲ man nideli kelii ɔto ɲgba mena keɲ de Gbenɲyoo ba wola daa nɛ. ² Lee mena dɔɔ ɛ yela dɛɛ mo de sia gyakaa Yesu waageɲ dɔɔ. ɲon ne ye le la te dɛɛ tale seɲ keɲkeɲ da kelɛɛdi man, nawolo nyi da kelɛɛdi pou gyakae ɔ dɔɔ lee ka kewalanɲ kelii ɔto. Lee gyonɲ keɲ ɔ loo gyakaa ke dɔɔ nɛ dɔɔ, ɔ te yeli ɔpaɲdanɲ dɔɔ yeɲ keɲ ke yɛɛ e desɛɲ ya. Mɔna ɔ nyiɲa konɔɔ seɲ keɲkeɲ yela be gyɔɔ e ɔpaɲdanɲ dɔɔ. Te nɛnɛɛ ɔ kyaɲ ɔ kya Wurubuarɛ dunolonɲ dɔɔ ɔ gyoori keɲ man. ³ ɛ tɔɔse mena keɲ Yesu be naa diyem nombiakumɛɛyɛɛra baɲ bɔɔ koro seɲ tia e nyiɲmaa man nɛ. Lee keɲa pou wɔle na ɔ nyiɲa konɔɔ seɲ keɲkeɲ. Lee mena dɔɔ ɛmɛɛ mɔ ɛ na yeli ɛ wose keyɔkɔse ɲon ya, mɔna ɛ yela kei ka do ɲon kakyɛɲ na ɛ ka seɲ keɲkeɲ mena, na ɛ be nyiɲ lee ɔ wɔle ya. ⁴ Nawolo

nyi ε gyeη nyi debarη keη ε ne fiti nyi ε ka lese ε wose lee dukum man nε, ε man ηolo te fiti ta kelii debarη keη kaboena nyi baa ko e lee ɔ kelεedi dɔɔ ya. ⁵ Yaa ε te wolee Wurubuarε nombia aηmaraseη see ηan ne yako mo do ε man walaη kamaε kakyeη lee keη ε yεε ɔ biawɔ dɔɔ nε? Wurubuarε yakowɔ nyiaa,

“Me bu, nyi akpaa maη n Gbeηgyoo ne desina neη nε,
see deηele na n ke tei maη nideli.

Akpaa ma lese nombia si neη nε,

na yeli n wose ke yɔkɔse neη na n ka lee me wole ya

⁶ Nawolo nyi walaη kamaε ηon mεε gyae ɔ nombia na te mεε desina e.

Mena mɔ te walaη kamaε ηon me lεε e do

nyi ɔ yεε me bu e na,

ηon te mεε wɔη ɔ deηele.”

⁷ Diyem keη ε ne naa nε, ε nyiη konɔɔ na ε ka mo ke nyi Wurubuarε ne wɔη ε deηele baa. Nawolo nyi ɔ ta mo ηon yεε ɔ bia. Te biikyaa won̄ti kyaa la keη ɔ kya bεε wɔη ɔ deηele ya? ⁸ Nyi akpaa Wurubuarε te wɔη ε deηele ηgba mena keη ɔ ne wɔη ɔ bia pou deηele ya nε, na nawolo baa nyi ε te yεε ɔ bia gbagbawɔ ya. ⁹ De popou dana kyaɔ tεεle kei dɔɔ, keη nyi akpaa de yεε kolo na bεε wɔη da deηele te dee bu wɔ. Nyi akpaa mena te doo nε, kenaη na kaboena nyi dεε yɔkɔse da wose fa de kya Wurubuarε ηon ɔ kyaa adido nε, na dee nyiη nyeedoη kekpaakekpaa. ¹⁰ De kyaɔ barη be kyaa tεεle kei dɔɔ nε, bεε wɔη da deηele bo barη gbagba kegyaebii man weeya akalansεε ηaale. Mɔna Wurubuarε dɔɔ, ηon ne wɔη da deηele bo lee daa gbagba de deeli dɔɔ na dee nyiη nyiη ɔ dinɔɔ kpaakpaa keη dukum be doo ke man ya nε. ¹¹ Nyi akpaa be wɔη ηolo deηele nε bεε yεε e gyoη ya. Ne takaa e nawolo nyi gbεε keη man baa mo e ta nε dana doη. Mɔna wole wole nε barη pou bee nyiη

konɔɔ di denjele kewɔŋ keŋ dɔɔ nɛ, be gbɛɛnɛŋ na tenee Wurubuarɛ siaman te ba wose mɔ ne fɛɛ wɔ ba kekyaabii man.

ɛ kɛɛ nideli na dukum ba gyoo ɛ man ya

¹² Mena dɔɔ ɛ na yeli ɛ wose ke yɔkɔse ŋon ya! ɛ do ɛ wose kakyen na ɛ ka sen nideli ɛ kelɛɛdi man. ¹³ Anokoare gbɛɛ keŋ ɛ silana nɛ, ɛ kyan ɛ wose na ɛ ke sila ke nideli kelii ɔto, na ɛ ke tale kyɔ ɛ tebia ban ba kelɛɛdi be dana doŋ ya nɛ, na baa tale sen keŋkeŋ ba kelɛɛdi man kelii ɔto.

¹⁴ ɛ yase ɛ sia na ɛ ke kyaa na walaŋ kamaɛ wosefɛɛren man, na ɛ ke yase ɛ sia mo ɛ wose pou fa Wurubuarɛ keŋ ayimɛɛ kamaɛ be doo ɛ wose man ya. Nawolo nyi akpaa ayimɛɛ doo ŋolo man nɛ, ɔtenate be gyae waa naa de Gbenjgyoo na ɔ sia wee daale ya. ¹⁵ ɛ kɛɛ ɛ wose man nideli keŋ nyi ɛ man ŋolo be yɛɛ kolo na Wurubuarɛ bɛɛɛ keŋ ke bɔ e ya, te ɛ kɛɛ nideli mɔ nyi walaŋkum ŋolo na doo ɛ man na waa mo nombiikum kaa gyoo ɛ man na ke yela balaŋ burum ka yo gbɛɛ ya.

¹⁶ ɛ kɛɛ ɛ wose nideli keŋ nyi ɛ man ŋolo be yɛɛ kafon nombia, yaa waa yɛɛ walaŋ ŋon ɔ bee yee Wurubuarɛ ya ŋgba Esawu ŋon weenɛɛ nyefale dokolon dɔɔ, ɔ ba mo ɔ kegyiiri yɔɔ fa ɔ naabu nɛ ya. ¹⁷ Kenan wɔle nɛ ɛmɛɛ gbagba gyen nyi nafaɔ ɔ gyaewɔ nyi ɔ kya ke hiraa e ŋgba ɔ bu kegyia nɛ mɔna ɔ te nyim ya. ɔ moo siasaraŋ gyae gbɛɛ keŋ nafaɔ waa mo kyɛɛkee ɔ kya agyuen na waa hiraa e, mɔna te dee ɔ kya ke kyɛɛkee wa agyuen ya.

¹⁸ Wurubuarɛ gyan yaa ɛ kɔŋawɔ. Mɔna ɛ te kɔŋ ɔ gyan bula keŋ ɛ ke tale tina ke ŋgba mena keŋ Iseraetena be kɔŋ ɔ gyan Sinai bula keŋ teŋa man nɛ ya. Deban keŋ bɔɔ kɔŋ ɔ gyan bula keŋ teŋa man nɛ, be naawɔ nyi boalanbii daale ne kpaa te botɔɔ biriwɔ tuum te felin dinaa mɔ gyɔɔwɔ.

¹⁹ Be nyii kabere kewii botɔɔ na woya ŋaale mɔ. Balaŋ ban kenyii woya ŋan nɛ, gyakolon

gyoo wɔ te ba solawɔ nyi woya ŋan na tekaa kolosi fa wɔ ya, nawolo nyi nombia ŋan bɔɔ nyii nɛ ɲe yɛɛ nombia dinaana ɲa. ²⁰ Nombia ɲenanɲ yɛna nyi, “Nyi wonembu yaa kpene kamaɛ de tina bula keɲ na, baa funji e boya ko.” ²¹ Kpene keɲ be kɔɲ botɔɔ nɛ dana gyakolonɲ nideli. Lee mena dɔɔ te Mosesi gbagba yakowɔ nyiaa, “Gyakolonɲ dana maɲ, te ma wose pou mɔ ta yɛɲ maɲ.”

²² Mɔna ɛmɛɛ baɲ ɛ be lɛɛ Yesu di nɛ dɔɔ, ɛ te kɔɲ kaa lii bula keɲ bɛɛ baake nyi Siyɔn nɛ tɛɛ. ɛ te kɔɲ kaa lii Wurubuarɛ ɲon ɔ kyaa kekpaakekpaɛ nɛ dɛɛ. Botɔɔ yɛna Gyerusalem donɔɔ keɲ ke kyaa Wurubuarɛ gyaɲ adido nɛ. Botɔɔ te Wurubuarɛ kpilala baɲ ɲolo na ɲolo be tale kala wɔ ya nɛ gyaɲewɔ bɛɛ nyaɲee. ²³ ɛ te kɔɲ Wurubuarɛ bia gyaɲgbatena baɲ bɔɔ ɲmarase ba yela adido te bɔɔ gyaɲee bɛɛ nyaɲee nɛ gyaɲ. ɛ te kɔɲ Wurubuarɛ ɲon waa di balanɲ pou nombia nɛ gyaɲ. ɛ te kɔɲ gyaɲgba balanɲ baɲ Wurubuarɛ be desinawɔ see fa ɔ wose nɛ gyaɲ. ²⁴ Nɛnɛɛ dɔɔ Yesu gyaɲ yaa ɛ kɔɲawɔ. ɲon yɛna walaɲ ɲon Wurubuarɛ be tɛɛ ɔ dɔɔ, te ɔ be bake nɔɔkebakesee wɔle keɲ fa denibalanɲ nɛ. ɲon yɛjala fa walaɲ kamaɛ, te ɔ fatabo keɲ ba lee ɔ man leki nɛ ne gyaɛ la ka mo abɔɔ kpaakpaɛ kɔna daa kela Abɛle wui fatabo keɲ.

²⁵ Mena dɔɔ ɛ see deɲele nideli na ɛ ke tei walaɲ ɲon ɔ ne kolosi fa ɲon nɛ. Nawolo nyi gyaɲgba balanɲ baɲ bɔɔ bɛɛ be te nyii Wurubuarɛ nombia ŋan Mosesi be yako fa wɔ tɛɛle kei dɔɔ ya nɛ, Wurubuarɛ wɔɲa ba deɲele. Nyi akpaɛ mena te doo nɛ, kenanɲ na nyi de bɛɛ de te nyii walaɲ ɲon ɔ ne kolosi lee adido dei ya nɛ kenanɲ na Wurubuarɛ waa wɔɲ da deɲele nideli kela wɔ. ²⁶ Mena debanɲ kenanɲ man nɛ, Wurubuarɛ woya yela tɛɛle wosiwɔ. Mɔna nɛnɛɛ ɔ te yako see bela nyiaa, “Maa bese yela tɛɛle ke wosi bela. Na tɛɛle kaageɲ te maa yela ka ke

wosi ya, mɔna maa yela adido mɔ ke wosi kpu.” ²⁷ Keŋ Wurubuarɛ be yako nyi “Waa bese yela tɛɛle ke wosi nɛ, ke dana ka asɛɛ.” Kei nawolo baa nyi, abɔɔ ŋan pou ɔ be yɛɛ te baa tale wosi ŋa nɛ, waa lese ŋa pou leki na ke ka abɔɔ ŋan bɔɔ tale wosi ŋa ya nɛ.

²⁸ Mena dɔɔ ɛ yela dɛɛ do Wurubuarɛ nɔɔ, nawolo nyi dɛɛ kaa di gyoori ɔ gyoorobiiri keŋ ke bɛɛ wosi ya te ke kyaa kekpaakekpaa nɛ man. ɛ yela dɛɛ do e nɔɔ na dɛɛ som e gbɛɛ kpaakpaa keŋ ɔ ne gyae nɛ man, na dɛɛ mo keyee na obuoa fa e nideli. ²⁹ Nawolo nyi Wurubuarɛ deŋele kewɔŋ yɛɛ ŋgba boalaŋ keŋ ne kpaawɔlɛɛ abɔɔ nɛ.

13

Mena keŋ dɛɛ yɛɛ na de nombia ka gyoo Wurubuarɛ sia

¹ ɛ na tina dɔŋa kegyae yela korakora ya. ɛ gyae dɔŋa debaŋ kamaɛ ŋgba naa lolobia nɛ. ² ɛ na bɛɛ ŋɔɔla kelɛɛ ya. Nawolo nyi gyangba baale lɛɛ ŋɔɔla, keŋ be ta gyem gba nyi be yɛɛ Wurubuarɛ kpilalawɔ ya. ³ ɛ tɔɔse ɛ tebia baŋ bɔɔ kyaŋ wɔ tɔ deni nɛ. ɛ yela be nombia ke hia ŋon ŋgba ɛmɛɛ na wɔ yaa be kyaŋawɔ tɔ deni nɛ. Te baŋ mɔ bɛɛ naase wɔ diyem nɛ, ɛ yela baŋ mɔ nombia ke hia ŋon ŋgba ɛmɛɛ na wɔ ne naa na diyem kenaŋ nɛ.

⁴ ɛ bu yale nyi ke yɛɛ kolo kpaakpaa ke ɛ siaman, na ɛ ke di yale mmaraase dɔɔ nideli keŋ ŋolo ba lee ɔ dɔɔ wɔle ya. Tekaboena nyi baala na ala yalala baa lee dɔŋa wɔle yaletɛɛ ya. Nawolo nyi Wurubuarɛ waa wɔŋ baŋ pou bɛɛ yɛɛ kafon nombia, na baŋ pou bɛɛ lee dɔŋa wɔle yale tɛɛ nɛ deŋele. ⁵ ɛ na yela ɛ sia keyɛɛ kɔba kegyae dɔɔ beŋ ya. ɛ yela kpene keŋ ɛ dana nɛ ka gyoo ɛ sia. Nawolo nyi Wurubuarɛ gbagba yakowɔ nyiaa,
“Mɔɔ gyae maa tina ŋon yela ya,

te mɔɔ gyae maa lese me sia mɔ yela ŋon ya.”

⁶ Lee mena dɔɔ dɛɛ tale gyɔ de konɔɔ yako nyiaa,
“De Gbengyoo Wurubuarɛ yɛna walaŋ ŋon ɔ ne kyɔ maŋ,
mena dɔɔ mɔɔ ne yee gyakolonŋ ya.

Woŋ te deniwalaŋ waa tale yɛɛ maŋ?”

⁷ Ɛ tɔɔse Ɛ siamantena baŋ gyangba bɔɔ yako ŋon
Wurubuarɛ nombia ŋan nɛ. Ɛ kɛɛ dinɔɔ kpaakpaa keŋ
man bɔɔ kyaa mo ka yeŋ nɛ na Ɛ ke kasee wɔ, na Ɛ ke
kyanŋ Ɛ Kristo kelɛɛdi keŋ man keŋkeŋ. ⁸ Nawolo nyi Yesu
Kristo bɛɛ kyɛɛkee ya, ɔ kedoobii te ɔ doo. Mena keŋ ɔ
doo gyangba nɛ, mena te ɔ doo gyɛŋ te mena mɔ te waa
doo kekpaakekpaa.

⁹ Ɛ na yeli balaŋ ka mo kawola nkaranŋkaraŋ ŋaale kaa
beo ŋon, na ke wɔŋ ŋon lee gbɛɛ kpaakpaate keŋ man
ya. Nawolo nyi Wurubuarɛ bɛrɛɛ keŋ ɔ ba mo boele
daa nɛ yɛna kpene keŋ na do da kelɛɛdi doŋ, na weenɛɛ
kekɔla mmaraase dɔɔ kedi ya. Mena weenɛɛ kekɔla
mmaraase keŋa bɛɛ tale kyɔ balaŋ baŋ bee di ŋe dɔɔ nɛ
gbɛɛ kamaɛ man ya. ¹⁰ Gyudatena saese baŋ bɔɔ som
Wurubuarɛ kanyaŋ deni dinaa keŋ man nɛ, be man ŋolo
be dana gbɛɛ waa kpu na daa na dɛɛ mo da kedeese abɔɔ
ŋan dɛɛ mo lese Wurubuarɛ yele nɛ, fa e dɔ ɔsom deni
man ya.

¹¹ Kulutoo kamaɛ nɛ Gyudatena sae kegyia ŋon na mo
wonembu fatabo gyoo Wurubuarɛ ɔsom deni dinaa keŋ
tɔɔmante keŋ man gyu ke deesi sola balaŋ nombiakumɛɛ
ŋan bɔɔ yɛɛ nɛ. Mɔna wonembu ŋon dibiliŋ dɔɔ, bɛɛ
mo e lee donɔɔ keŋ man gyu ka too e. ¹² Mena ke mɔ
te ba moo Yesu lee Gyerusalem donɔɔ keŋ man, te ɔ
kenaa diyem yeŋ te ɔ moo ŋon gbagba fatabo gberaa
nombiakumɛɛ pou lee balaŋ wose man na baa yɛɛ balaŋ
baŋ be gbɛɛneŋ tenɛɛ Wurubuarɛ siaman. ¹³ Yesu dii
desɛŋ nideli donɔɔ keŋ nɔɔman. Mena dɔɔ Ɛ yela daa

mɔ ke wɔŋ da wose lee donɔɔ keŋ man gyu botɔɔ, na daa mɔ kaa di desɛŋ keŋ ɔ be dii nɛ. ¹⁴ Nawolo nyi dɔɔ dana donɔɔ keŋ dɛɛ kyaa ke man kekpaakekpaa tɛɛle kei dɔɔ ya. Mɔna de sia gyakaa bo donɔɔ keŋ wee daale dɛɛ kaa kyaa ke man kekpaakekpaa nɛ dɔɔ.

¹⁵ Lee mena dɔɔ daa ban dɔɔ tale gyuuusu de nɔɔ yako nyi Wurubuarɛ yɛna de Gbenjgyoo nɛ, da kedeesa keŋ dɛɛ tale mo fa Wurubuarɛ yɛna nyi dɛɛ ta Yesu dɔɔ na dɛɛ do Wurubuarɛ nɔɔ deban kamasɛ. ¹⁶ ɛ yɛɛ kakyeŋ na ɛ ke yɛɛ deeli fa dɔŋa deban kamasɛ, na ɛ ke kyɔ dɔŋa mɔ. Nawolo nyi mena abɔɔ keŋa keyɛɛ yɛna kedeesa keŋ na gyoo Wurubuarɛ sia.

¹⁷ Kaboena nyi yaa mo obuo fa ɛ siamantena ban, na ɛ ke nyii be dei. Nawolo nyi ban ne kɛɛ na ɛ dɔɔ, te wee daale Wurubuarɛ waa bɔɔse ɛ wose man nombia lee be gyan. Akpaa ɛ mo obuo fa wɔ na, baa yɛɛ ba tom keŋ gyon man. Te akpaa ɛ ta mo obuo fa wɔ ya na, bɔɔ gyae baa yɛɛ ba tom keŋ gyon man ya. Dekɔŋ mena na ɛmɛɛ mɔ be gyae ɛ ke nyin tɔnɔɔ daale lee ke man ya.

¹⁸ ɛ fane fa daa deban kamasɛ. Da gyeŋ nideli nyi de konɔɔ man nombia bee bu daa fɔɔ ya. Te da kegyaebii mɔ yɛna nyi dɛɛ yɛɛ kpene kamasɛ ke gbɛɛ dɔɔ. ¹⁹ Mɛɛ waase ŋon nideli nyiaa, ɛ fane fa Wurubuarɛ na maa nyin gbɛɛ kɔŋ ɛ gyan bilen.

²⁰ Wurubuarɛ gyuuusu na de Gbenjgyoo Yesu lee yeŋ man. Yesu yɛɛ ŋgba namensekɛɛlere ŋon ɔ ne kɛɛ ɔ namense dɔɔ nideli nɛ. Nawolo nyi ŋon gbagba moonaa ɔ wose deesi fa Wurubuarɛ lee ɔ balan dɔɔ. ɔ fatabo te Wurubuarɛ moowɔ tɔ nɔɔkebakesee wɔle keŋ ɔ be bake na ɔ balan te ke kyaa kekpaakekpaa nɛ nɔɔ. ²¹ Mɛɛ fane nyi Wurubuarɛ ŋon ɔ ne fa wosefɛɛreŋ nɛ waa fa ŋon abɔɔ kpaakpaa kamasɛ, ŋan ŋe gyae ke kyɔ ŋon na ɛ ke tale yɛɛ ɔ kegyaebii. Mɛɛ fane nyi Wurubuarɛ waa ta

Yesu Kristo dɔɔ na waa kyɔ ɲon, na ε ke tale yεε kpene keɲ na gyoo ɔ sia. ɲon Yesu te kaboena nyi dεε lese ɔ yeke kekpaakekpaa. Amɛn.

²² Me tebia mεε waase ɲon bo nyiaa, ε nyiɲ konɔɔ na ε ke tei me nombia kyomii ɲan mɔɔ ɲmarase me dana mεε do ɲon kakyey nε. ²³ Mεε gyae ε ke nyii nyiaa, be ta lese de dɔɔ Timoti ɲon bɔɔ kyan e tɔ deni nε lee deni man. Akpaa ɔ kɔɲ me gyan biley te mεε kɔɲ ε gyan nε, maa mo e kpu na ma wose na dεε kɔɲ ε gyan. ²⁴ Mεε do ε siamantena ban na Wurubuarε balan ban pou nɔɔ. De tebia ban pou bɔɔ lee Itali tεεle dɔɔ nε mɔ na do ɲon nɔɔ.

²⁵ Wurubuarε waa mo ɔ bεrεε boele ε pou, na ε ke kyaa wosefεεrey man. Amɛn.

WURUBURE NOMBIA KPAAKPAA NŌŌKEBAKESEE WŌLE
DeŌ: WURUBURE NOMBIA KPAAKPAA NŌŌKEBAKESEE WŌLE New
Testament

copyright © 2005 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: DeŌ

Contributor: Wycliffe Bible Translators, Inc.

All rights reserved.

2020-11-17

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 14 Jun 2022 from source files dated 13 Jun
2022

80e9f745-c10c-5e3f-94bb-9d65aa1a1b11